

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ**

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Освітній ступінь «Магістр»**

**на тему: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СКОТАРСТВА У
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Виконав: студент 2-го курсу, групи Ек-61
спеціальності 051 «Економіка»

Сердюк Антон Васильович

Керівник: к.е.н., доцент Березівський З.П.

Рецензент:

Дубляни 2024

Міністерство освіти та науки України
Львівський національний університет природокористування
Факультет управління, економіки та права
Кафедра економіки

Освітній ступінь **«Магістр»**
Спеціальність **051 «Економіка»**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач
кафедри економіки
(назва кафедри)

(підпис)
Д.е.н., професор Черевко Г.В.
(прізвище, ім'я, по батькові)
06 березня 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТА
Сердюк Антон Васильович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СКОТАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

керівник проекту (роботи) Березівський Зіновій Петрович, к.е.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП від _____

2. Строк подання студентом проекту (роботи) до 08 січня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи статистична звітність сільськогосподарських підприємств Львівської області, наукові праці вітчизняних та іноземних вчених, нормативно-правові акти України

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи дослідження ефективності виробництва продукції скотарства

1.1. Суть та види ефективності виробництва продукції скотарства

1.2. Характеристика основних факторів впливу на ефективність діяльності підприємств галузі скотарства

1.3. Методика визначення ефективності виробництва продукції скотарства

2. Оцінка стану скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

2.1. Аналіз чисельності поголів'я ВРХ у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

2.2. Оцінка показників виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами Львівської області

2.3. Динаміка ефективності виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами Львівської області

3. Перспективи розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

3.1. Зміцнення кормової бази як дієвий чинник розвитку галузі скотарства у Львівській області

3.2. Державне регулювання та підтримка розвитку галузі скотарства

3.3. Запровадження інтенсивних методів виробництва як основа підвищення ефективності вирощування зернових культур

5. Перелік графічного матеріалу: рисунки, таблиці

6. Дата видачі завдання 06 березня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи).	березень – квітень 2023 р.
2.	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	травень – червень 2023 р.
3.	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка питань з охорони природи (написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; питань з охорони праці і захисту населення та охорони природи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	липень – вересень 2023 р.
4.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	жовтень – листопад 2023 р.
5.	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	грудень – січень 2024 р.

Студент

_____ (підпис)

Сердюк А.В.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

_____ (підпис)

Березівський З.П.

_____ (прізвище та ініціали)

УДК 631.11(477.83):636

Кваліфікаційна робота: 70 с. текст. част., 6 рис., 16 таблиця, 40 позицій літературних джерел.

«Стан та перспективи розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області». Сердюк А. В. Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Текстова частина охоплює вступ, три розділи, висновки і пропозиції, бібліографічний список.

В першому розділі викладено результати теоретичних досліджень суті економічної ефективності виробництва продукції скотарства та охарактеризовано основні фактори впливу на ефективність діяльності підприємств галузі скотарства. В другому розділі кваліфікаційної роботи проведено аналіз економічної ефективності виробництва продукції скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області за 2019 – 2021 роки. В третьому розділі виявлено тенденції розвитку скотарства та обґрунтовано шляхи підвищення економічної ефективності виробництва на перспективу. Окрема увага приділена напрямам державного регулювання розвитку галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

За результатами проведеного дослідження стану та перспектив розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області зроблено висновки та пропозиції.

Анотація.

Сердюк А. В. Стан та перспективи розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області. Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Обґрунтовано теоретичні та методичні основи дослідження стану розвитку галузі скотарства у Львівській області. Здійснено аналіз ефективності виробництва продукції скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області та окреслено шляхи її підвищення. Запропоновано напрями державного регулювання галузі скотарства. Виявлено негативні тенденції та встановлено основні напрями розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області на перспективу.

Ключові слова: виробництво продукції скотарства, ефективність, сільськогосподарське підприємство, напрями державного регулювання, впровадження інтенсивних технологій.

Annotation.

Serdyuk A. V. The State and Prospects of the Development of Cattle Breeding in Agricultural Enterprises of the Lviv Region. Graduate Qualification work. Department of Economics. Dublyany, Lviv NEU, 2024.

The theoretical and methodical researches of the state of development of the cattle breeding industry in the Lviv region are substantiated. An analysis of the efficiency of the production of cattle breeding products in agricultural enterprises of the Lviv region was carried out and the ways of its improvement were outlined. Directions for state regulation of the cattle breeding industry are proposed. Negative trends were identified and the main directions of cattle breeding development in agricultural enterprises of the Lviv region for the future were established.

Key words production of cattle breeding products, efficiency, agricultural enterprise, directions of state regulation, implementation of intensive technologies.

З М І С Т

Вступ	7
1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА	10
1.1. Суть та види ефективності виробництва продукції скотарства	10
1.2. Характеристика основних факторів впливу на ефективність діяльності підприємств галузі скотарства	16
1.3. Методика визначення ефективності виробництва продукції скотарства	23
2. ОЦІНКА СТАНУ СКОТАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	27
2.1. Аналіз чисельності поголів'я ВРХ у сільськогосподарських підприємствах Львівської області	27
2.2. Оцінка показників виробництва продукції скотарства сільськогоспо- дарськими підприємствами Львівської області	31
2.3. Динаміка ефективності виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами Львівської області	35
3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СКОТАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПО- ДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	42
3.1. Зміцнення кормової бази як дієвий чинник розвитку галузі скотарства у Львівській області	42
3.2. Державне регулювання та підтримка розвитку галузі скотарства	49
3.3. Резерви підвищення ефективності розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області	54
Висновки та пропозиції	60
Бібліографічний список	67

ВСТУП

Актуальність теми. Скотарство є однією із найважливіших галузей сільського господарства України, що здійснює виробництво таких цінних продуктів харчування, забезпечує рослинництво органічними добривами та переробну промисловість сировиною.

Проте вже досить довгий час як економіка України загалом, так і галузь скотарства, зокрема, знаходиться у досить глибокій кризі. Скорочуються обсяги виробництва продукції та кількість поголів'я тварин, знижується його продуктивність тощо. Це все призводить до суттєвих збитків аграрних підприємств. Зниження економічної ефективності виробництва продукції скотарства, і як результат цього, зростання цін на неї, веде до значного скорочення продукції скотарства у раціоні нашого населення.

Більшість сільськогосподарських підприємств, що утримують велику рогату худобу, використовують для годівлі корми власного виробництва, які самі виробляють. Раціони годівлі з таких кормових ресурсів не завжди відповідають та задовольняють потреби, і, як результат, призводять до зменшення рівня продуктивності, погіршення якісного складу сировини та скорочення строку використання тварини.

Розвиток галузі скотарства має вирішувати низку таких важливих завдань, як забезпечення продовольчої безпеки України та населення якісними продуктами харчування, підвищення рівня зайнятості населення у сільській місцевості, зростання доходів сільських жителів, зайнятих у аграрному виробництві, забезпечення розвитку сільської соціальної інфраструктури.

Суттєвою ознакою кризи у галузі скотарства є значне скорочення питомої маси великих за кількістю поголів'я господарств товарного типу у Львівській області. Особливо тривожним є значне скорочення молочного поголів'я, що виступає загрозою існування галузі скотарства взагалі. Тому, перед сільськогосподарськими підприємствами постає завдання впровадження

системи економічних та організаційних заходів, що сприяли б зростанню виробництва продукції скотарства.

Проблеми підвищення економічної ефективності виробництва продукції скотарства постійно знаходяться у полі зору економічної науки. Окремі результати їх дослідження відображені у наукових працях Андрійчука В. Г. [2], Березівського З. П. [3; 4; 5], Дем'яненко М. Я. [9], Кучера А. В. [19], Кучера Л. Ю. [19], Лупенка Ю. О. [32], Месель-Веселяка В. Я. [32], Пуцентейло П. Р. [32], Саблука П. Т. [9], Сус Л. В. [37], Шлапака О. В. [39] та інших. Проте, частина теоретичних та методологічних аспектів дослідження потребує подальшої поглибленої розробки, що зумовлює актуальність, новизну та доцільність подальшого наукового дослідження даної проблематики.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження сучасного стану розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області та визначення шляхів його подальшого розвитку на перспективу.

Основні завдання, що були виконано в процесі дослідження:

- проаналізовано стан розвитку галузі скотарства у Львівській області;
- досліджено теоретичні основи економічної ефективності виробництва продукції скотарства;
- зроблено пропозиції щодо зміцнення кормової бази як дієвого чинника розвитку галузі скотарства у Львівській області;
- обґрунтовано механізм державного регулювання галузі скотарства;
- виявлено негативні тенденції та встановлено основні напрями розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області на перспективу.

Об'єктом дослідження є сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм господарювання Львівської області. Дане наукове дослідження охоплює період з 2019 р. по 2021 р.

Предмет дослідження охоплює сукупність теоретико-методичних та прикладних аспектів дослідження стану та перспектив розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних основ і методичних підходів до підвищення економічної ефективності виробництва продукції скотарства у аграрних підприємствах.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, одержані на основі результатів наукового дослідження, можуть бути використанні при прийнятті конкретних економічних та управлінських рішень стосовно шляхів розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА

1.1. Суть та види ефективності виробництва продукції скотарства

Галузь скотарства виступає однією із найбільш важливих складових сільського господарства, а її розвиток визначальний для забезпечення продовольчої незалежності України. Ця галузь займається виробництвом продуктів харчування, що виступають основним джерелом білка тваринного походження та сировиною для переробної промисловості.

Для кожної держави надзвичайно важливим є забезпечення необхідного рівня розвитку сільського господарства та його стабільності, що в свою чергу, проявляється у наявності в Україні достатньої кількості продуктів першої необхідності, що може споживати населення за доступною ціною.

Ефективність характеризується широким поняттям, що використовується в усіх галузях народного господарства, та й у тому числі у скотарстві. Досліджуючи різноманітні теоретичні підходи вітчизняних та іноземних вчених-економістів, які висвітлені у їх наукових працях, ми робимо висновок, що поняття «ефективність» є багатогранною економічною категорією. Її слід розмежувати на критерії виробничо-економічної та соціально-економічної ефективності. На них здійснюють вплив як зовнішні, так і внутрішні чинники на мікро-, та макрорівнях.

Ефективність виробництва виступає узагальнюючою економічною категорією, яка відображається у високій результативності використання засобів виробництва. Підвищення економічної ефективності виробництва означає, що на одиницю затрат і вжитих ресурсів отримується більша частина продукції та, відповідно, доходу.

Економічною умовою функціонування скотарства є забезпечення населення дієтичними, калорійними та вітамінізованими продуктами харчування високої якості, а переробну промисловість сировиною [10].

Головний загальний критерій ефективності полягає у тому, що досягти максимально можливого корисного ефекту від виробництва продукції скотарства можливо лише за умови раціональності використання наявних ресурсів.

Поняття «ефективність» являє собою кінцевий результат від діяльності, який отримується за умови ефективного планування, а також раціональності використання засобів виробництва. Значну роль тут також відіграє вчасне реагування господарств за допомогою прийняття свідомих управлінських рішень на внутрішні та зовнішні чинники впливу.

Економічна ефективність є співвідношенням між сукупністю затрат минулої і теперішньої живої праці та продуктами, отриманими з їх допомогою. Її визначають співвідношенням економічного результату (корисності від бізнесу) до понесених витрат на його одержання [1].

Розвиток скотарства є нерозривно зв'язаний із галуззю рослинництва, оскільки його ефективність та економічний розвиток напряму залежить від рівня наявної кормової бази. Чим вищим буде показник урожайності культур, а, відповідно, ефективне використання земельного потенціалу, тим більша кількість продукції скотарства може бути виготовлена у господарстві.

Скотарство у деякій мірі є менш залежне від природно-кліматичних умов, ніж рослинництво, оскільки у ньому не настільки виражена сезонність виробництва. Також тут можна спостерігати рівномірніше використання оборотних, основних засобів виробництва та робочої сили за рік, що в свою чергу сприяє своєчасному та стабільному отриманню виручки за реалізацію продукції. Сільськогосподарські підприємства у яких раціонально поєднані скотарство та галузь рослинництва в економічному плані є більш стійкі та ефективніше використовують свій ресурсний потенціал.

Скотарство є стратегічною галуззю, оскільки воно залучене до формування продовольчої безпеки України. Це відбувається за рахунок повноцінної виробничої завантаженості усіх потужностей переробних підприємств, що сприяє насиченню аграрного ринка конкурентоспроможною

якісною м'ясо-молочною продукцією, зростання чисельності поголів'я усіх видів тварин, зниження виробничої собівартості продукції скотарства та покращання її якісних характеристик, забезпечення високого рівня селекційної роботи, вдосконалення технологій виробництва та розширення ринків збуту продукції скотарства [19].

Потрібно відзначити, що ефективність функціонування скотарства в основній мірі залежить від рівня техніко-технологічної бази, виробничої структури, організаційно-економічного механізму, присутніх кваліфікованих кадрів та усіх видів наявних ресурсів.

Скотарство є провідною галуззю продуктивного тваринництва. Воно має величезну кількість специфічних характеристик, що проявляються як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Поряд з тим, продукція скотарства характеризується постійним стабільним попитом у населення, що робить цю галузь привабливим об'єктом для інвестування та модернізації. При цьому слід враховувати, що умови функціонування визначаються специфікою даної галузі, до якої включають види продукції, споживачі, чинне законодавство, прибутковість діяльності, конкуренція тощо. Окрім цього, під час дослідженні даної галузі потрібно проводити як аналіз її стану, так і привабливість для потенційних споживачів, оскільки, як ми знаємо, чим привабливіша галузь, тим більша у ній складається конкуренція [32].

В результаті господарського використання поголів'я великої рогатої худоби, сільськогосподарські підприємства постачають населенню України яловичину, телятину та молоко, а харчовій та переробній промисловості сировину для подальшої переробки та використання. Ці продукти за своїми властивостями є незамінними у харчуванні населення.

Велика рогата худоба відрізняється від інших видів тварин досить високою продуктивністю. Так, середньорічний надій корови за умови дотримання усіх зоотехнічних вимог щодо її утримання та вирощування становитиме 5 – 8 тис. кг молока при жирності від 3 % і більше.

Харчова цінність яловичини та телятини зумовлюється вмістом високоякісних білків, а особливо, незамінних амінокислот, що робить їх таким потрібним для харчування людей продуктом.

Раціон великої рогатої худоби складається з рослинних кормів, відходів цукрової та інших видів харчової промисловості, тому його собівартість є дещо нижчою, ніж собівартість харчування інших видів тварин.

Прагнення до ефективного виробництва, тобто до максимізації доходів та мінімізації витрат, притаманне ринковим суб'єктам господарювання. Для розробки та вдосконалення економічного механізму виробництва, першочерговим є раціональне визначення економічного стану підприємства та оцінка ефективності його діяльності.

На сьогодні є поширено багато методик розрахунку ефективності діяльності підприємства. В основному, вони відрізняються розбіжністю понять та категорій, що використовуються авторами. Тому важливим та актуальним є дослідження суті поняття «ефективності» як ключової категорії економічної теорії.

Перший раз, термін «ефективність» з'явився в економічних дослідженнях відомого англійського економіста та одного зі засновників класичної школи політичної економії Уільяма Петті та основоположника школи фізіократів Франсуа Кене у вісімнадцятому столітті. Вони застосували дане поняття як синонім результативності. Проте, вже безпосередньо статусу економічної категорії, поняття «ефективність» набуло у наукових роботах Давіда Рікардо, який був представником класичної політичної економії. Він узагальнював дану категорію, як співвідношення одержаних результатів до понесених витрат [15].

Фредерік Уінслоу Тейлор, як представник теорії менеджменту використовував поняття «ефективність» як термін «результативність». У своїй науковій праці «Наукові основи організації промислових підприємств» він наводив, як приклад, те, що найбільшого розквіту компанія може досягнути тільки при високій продуктивності. Отже, результатом ефективної діяльності –є

певне прагнення працівників підприємства до максимальної продуктивності [12].

Пітер Фердінанд Друкер у своєму науковому трактаті «Ефективний керівник» запропонував розмежування категорій ефективність і результативність. Різниця між термінами, на його думку, полягала в тому, що термін «ефективна діяльність» означає «робити речі правильно», тобто визначити найбільш оптимальний спосіб зробити щось з найменшими витратами та найбільшою продуктивністю. Поряд з тим, «результативність» означає «робити правильні речі», тобто вона відображається у степені досягнення вставлених цілей.

У 1960 році у своїй науковій праці «Економікс: принципи, проблеми і політика» Кемпбелл Р. Макконнел та Стенлі Л. Брю говорили, що «економікс є наукою про ефективність». Під ефективністю автори розуміли досягнення повного об'єму виробництва, маючи на увазі управління ресурсами, що максимально забезпечують потреби. Тобто, ефективність виробництва являє собою скорочення витрат на одиницю продукції до мінімального рівня з метою вивільнення коштів на виробництво іншої продукції [24].

Куценко А. В. у науковій праці «Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України» [20] наводить пояснення таких визначень:

- ✓ дієвість є розумінням того, що робота може принести як позитивний, так і негативний результат;
- ✓ економічність є досягненням успіху при умові понесення мінімальних витрат;
- ✓ результативність є досягненням результату за умови небов'язковості критерію якості;
- ✓ продуктивність є результатом виробництва матеріальних благ за одиницю часу.

Сільське господарство є важливим для соціально-економічного розвитку країни, оскільки воно виступає сировинною основою для виробництва

продуктів харчування з метою задоволення потреб суспільства. Серед сукупності чинників підвищення ефективності виробництва, важливими є земля як головний засіб виробництва у рослинництві та продуктивна худоба у тваринництві. Тому, аналіз ефективності має стосуватися як площі земельних угідь, так і поголів'я худоби.

Таблиця 1.1

Характеристика видів ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств

Назва	Характеристика
Технологічна ефективність	<p>Результати взаємодії чинників цього виду ефективності характеризують досягнутий рівень виробництва продукції рослинництва та продуктивність живих організмів.</p> <p>Досягнутий рівень даного виду ефективності здійснює вплив на економічну ефективність через постійні витрати, що не піддаються впливу виробника у короткостроковому періоді.</p>
Соціальна ефективність	<p>Характеризується дією мультиплікативного важеля, що свідчить, що із зростанням соціальної ефективності збільшується продуктивність праці, що підвищує економічну ефективність.</p> <p>Покращання соціальних умов життя населення відбуваються через систему наступних заходів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – збільшення рівня зайнятості населення та скорочення безробіття; – мотивація та зацікавленість працівників у загальних результатах суб'єкта господарювання; – зростання оплати праці; – забезпечення умов підвищення кваліфікації та кадрового потенціалу підприємств; – здійснення соціальних та оздоровчих виплат працівникам.
Екологічна ефективність	<p>Даний вид ефективності зумовлений створенням безпечного екологічного середовища для виробництва високоякісної та екологічно чистої продукції та запобігання забрудненню навколишнього довкілля.</p>

Надвиничний С. А. наголошує, що ефективність діяльності аграрних підприємств у рослинництві полягає у виробництві якісної продукції у її максимальній кількості на одиницю сільськогосподарського угіддя. А у тваринництві із однієї голови великої рогатої худоби за найменшого залучення трудових, фінансових та інших ресурсів для найбільшого задоволення потреб населення [22].

Процес аграрного виробництва відображається у споживанні матеріально-технічних, земельних та трудових, ресурсів. Забезпечення їх раціонального використання дозволяє отримати конкретні економічні результати для розширеного відтворення та задоволення потреб споживачів. Цей процес передбачає як понесені затрати ресурсів, так і одержані результати. Через те, що суб'єкти господарювання з однаковою кількістю залучених ресурсів одержують різні результати, ми маємо концентруватись на ефективності їх діяльності.

Вітчизняні вчені, враховуючи специфіку сільського господарства, окрім економічної ефективності приділяють увагу таким видам ефективності як технологічна, соціальна та екологічна. Їх характеристика наведена у табл. 1.1.

Отже, у сучасних ринкових умовах найактуальнішою проблемою стабільного розвитку виробництва у аграрних підприємствах є підвищення його ефективності як індикатора кінцевого результату використання ресурсів.

1.2. Характеристика основних факторів впливу на ефективність діяльності підприємств галузі скотарства

Рівень ефективності діяльності аграрних підприємств галузі скотарства формується під впливом ряду чинників. В економічній теорії розглядається велика кількість підходів до їх класифікації, проте, насамперед, слід дослідити суть категорії «чинник», оскільки воно тлумачиться інколи різними авторами по-різному.

«Тлумачний словник української мови», головним редактором якого був Івченко А. О., цей термін трактує як рушійну силу або причину певного процесу, явища, що визначає його основні характеристики [13].

Отже, провівши аналіз підходів до визначення перелічених авторів, можемо узагальнити, що чинник є рушійною силою або обставиною чи умовою, що визначає результативність здійснення економічних процесів, що виступає основним параметром ефективності.

Кожен із показників економічної діяльності сільськогосподарського підприємства знаходиться в залежності від значної кількості різних чинників. Найточнішого результату аналізу та оцінки ефективності, можна досягти розглядаючи окремо чинники, що впливають на зміну того чи іншого економічного показника. Тому дана оцінка та визначення впливу різних факторів на економічні показники, є невід'ємним аспектом аналізу діяльності підприємства. Без їх поглибленого дослідження не можливо обґрунтувати висновок щодо результатів діяльності та виявлення резервів виробництва, а також прийняття конкретних рішень.

Класифікація чинників впливу на ефективність функціонування підприємств включає їх розподіл на позитивні та негативні, зовнішні та внутрішні. Крім цього, в залежності від локалізації їх класифікують на загальні та конкретні, від спрямованості та сили впливу – на якісні та кількісні тощо.

Залежно від результату діяльності суб'єкта господарювання чинники поділяють на дві групи:

- 1) позитивні – ті чинники, що добротворно впливають на діяльність підприємства;
- 2) негативні – ті, що здійснюють небажаний вплив та можуть бути бар'єром підвищення ефективності.

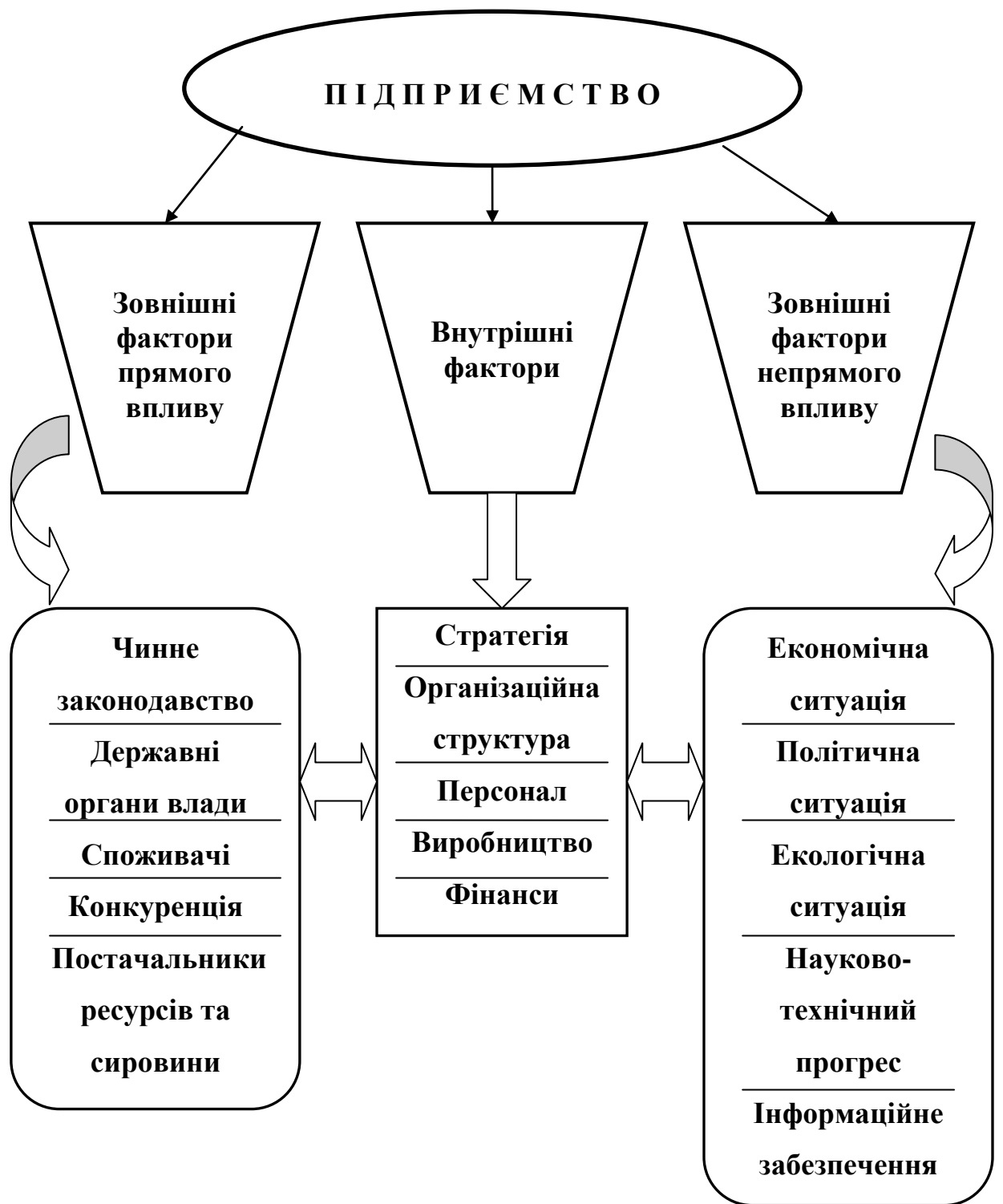

Рис. 1.1 – Фактори впливу на ефективність діяльності підприємств галузі скотарства

Найчастіше фактори ефективності діяльності підприємств ділять на зовнішні та внутрішні. Фіщук Б. П. відмічає, що «до внутрішніх чинників відносять стратегічну діяльність підприємства, що здійснює вплив на якість товару та його собівартість. Ці чинники залежать від діяльності підприємства, контролюються керівництвом, безпосередньо впливають на ефективність. На протилежність до них, зовнішні створюються безпосередньо ринком, тому суб'єкт діяльності не може здійснювати управління ним чи впливати на нього, а тільки пристосовуватися до них [38].

До внутрішніх факторів відносяться завдання та цілі підприємств, їх організаційна структура функціонування, кадровий потенціал, використана технологія, матеріальні та грошові потоки тощо. Хоч зовнішні фактори і рідше здійснюють вплив на ефективність функціонування підприємств, проте, включаючи у себе економічні, політичні, соціальні та інші умови, мають досить вагомий вплив. Також вони можуть здійснювати безпосередній та непрямий вплив (рис.1.1).

Пісарюк С. М. вважає, що врахування зовнішніх факторів дозволяє приймати рішення з підвищення ефективності діяльності підприємства на довгострокову перспективу [26]. У табл. 1.2. наведена класифікація зовнішніх факторів виробництва.

Ефективність підприємницької діяльності має досліджуватись у єдності системи умов та факторів розвитку підприємства. Вони розділяють внутрішні фактори ефективності на екстенсивні та інтенсивні. В свою чергу екстенсивні фактори також ділять на кількісні та часові. Ця класифікація наведена на рис.1.2.

Дана класифікація чинників не є вичерпною, оскільки недоцільно нехтувати унікальністю кожного суб'єкта підприємницької діяльності. У будь-кого з них можуть бути наявні лише властиві їм фактори, що впливають на їх діяльність.

Таблиця 1.2.

Зовнішні фактори впливу на ефективність діяльності підприємств галузі
скотарства

	Група факторів	Фактори впливу
М А К Р О С Е Р Е Д О В И Щ Е	Демографічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ чисельність населення; ✓ статево-вікова структура населення; ✓ міграційні потоки; ✓ частка працездатного населення.
	Економічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ рівень добробуту населення; ✓ вартість споживчого кошика; ✓ рівень податків і мита; ✓ рівень інфляції; ✓ співвідношення експорту та імпорту товарів; ✓ економічне стимулювання; ✓ доступність для населення споживчих кредитів.
	Соціальні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ рівень освіти населення; ✓ структура купівельних переваг.
	Науково-технічні	<ul style="list-style-type: none"> ✓ модернізація, нові моделі та стандарти техніки та обладнання; ✓ нові методи одержання, зберігання та обробки інформації; ✓ нові способи доставки товару.
	Природні	специфіка кліматичних умов
	Політико-правові	<ul style="list-style-type: none"> ✓ досконале законодавство; ✓ політична ситуація в країні; ✓ міжнародні відносини; ✓ високий рівень бюрократизму.
М І К Р О С Е Р Е Д О В И Щ Е	Споживачі	<ul style="list-style-type: none"> ✓ лояльність споживачів або їх незадоволеність існуючими торговельними мережами; ✓ сезонність попиту.
	Конкуренти	<ul style="list-style-type: none"> ✓ динаміка розвитку ринку; ✓ рівень конкуренції; ✓ ризик захоплення ринку іноземними торговельними мережами.
	Виробники	✓ прямі відносини з виробником
	Постачальники	<ul style="list-style-type: none"> ✓ відносини з постачальниками та їх чисельність; ✓ закупівельна ціна; ✓ сировина та енергоносії.
	Посередники	<ul style="list-style-type: none"> ✓ доступність кредитів; ✓ ціна на розробку і виготовлення рекламної продукції; ✓ доступність транспортних послуг.

Рис. 1.2 – Внутрішні фактори ефективності діяльності підприємств галузі скотарства

Науковець Гуменюк М. М. під час дослідження головних факторів економічної ефективності аграрних підприємств, розділяв їх на внутрішні та зовнішні, а також розглядав їх підвиди із сторін держави, засновника, окремих підрозділів, ринку тощо (рис. 1.3) [7].

Перелічені фактори мають застосовуватися у комплексі та частково компенсувати один одного. Наприклад, компенсацією нестача робочої сили може бути автоматизація процесу виробництва. Ігнорування даних факторів може бути причиною зниження ефективності діяльності підприємства.

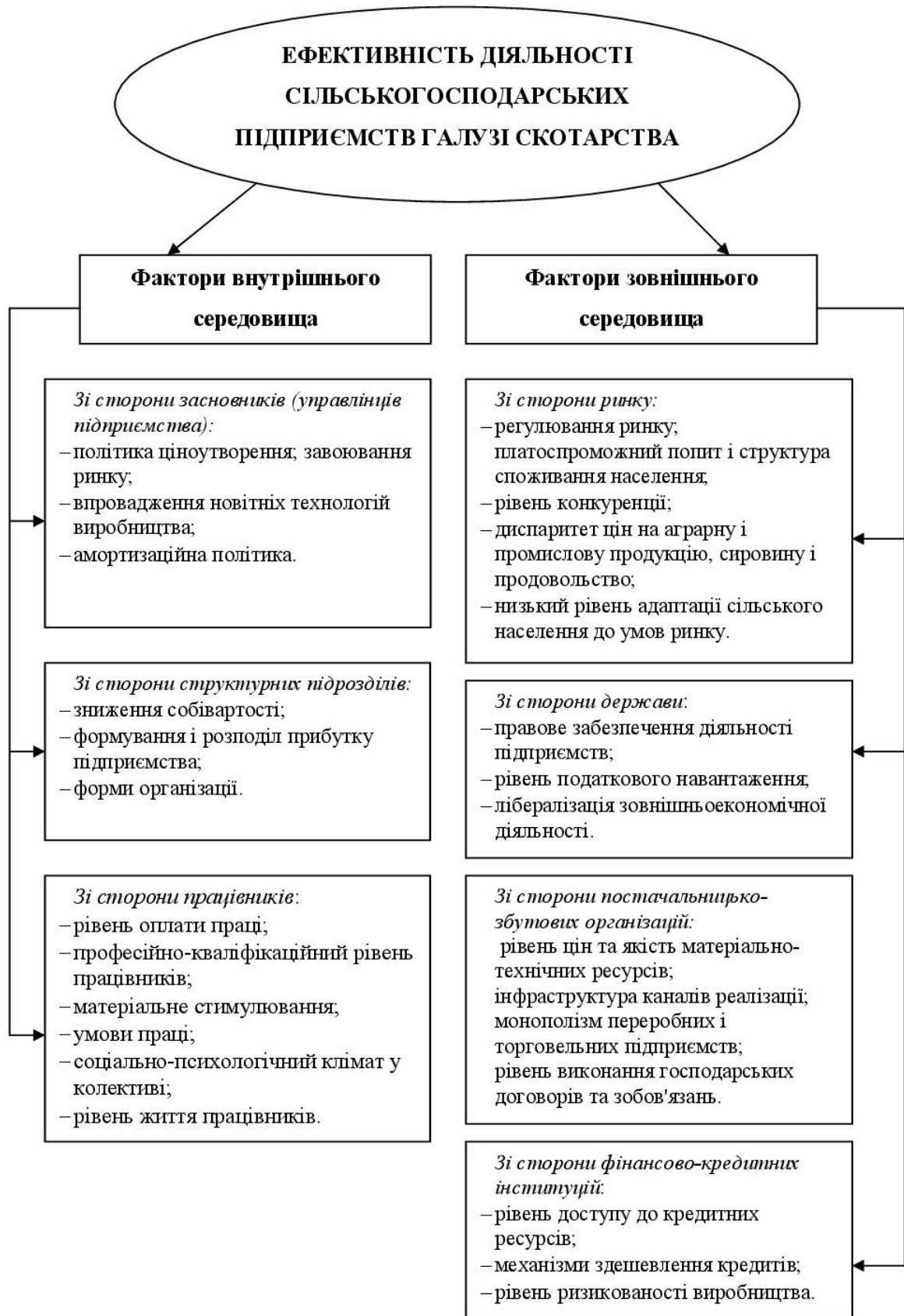

Рис. 1.3 – Фактори впливу на ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств галузі скотарства

1.3. Методика визначення ефективності виробництва продукції скотарства

Розрахунок економічної ефективності виробництва продукції скотарства проводиться з допомогою системи показників, що враховують особливості галузі. У скотарстві показники ефективності показують співвідношення затрат до одної умовної голови та продуктивності тварин. Ефективність виробництва у галузі також визначається фінансовою стійкістю суб'єктів господарювання, кількістю прибуткових та збиткових підприємств та рівнем їх капіталізації.

Економічна ефективність продукції скотарства формується як результат взаємодії економічних та природних факторів. Вирішальне значення у даному випадку має рівень продуктивності тварин, залежний від кількості та якості кормів та трудомісткості обслуговування худоби за рівнем спеціалізації і концентрації виробництва, системи організації виробництва, оплати праці, умов реалізації продукції та її якості.

Обсяг валової продукції залежить від обсягу надою молока, маси приплоду молодняка та приросту, живої маси дорослих тварин на відгодівлі. Первинні показники ефективності виробництва у скотарстві мають визначатися не лише з обсягу товарної продукції, а валової продукції.

На обсяг грошової виручки та на питому вагу галузі скотарства у грошових надходженнях у сільське господарство впливають обсяг виробленого м'яса та молока, а також рівень фактичних цін реалізації. Проте, ні один з цих показників не характеризує рівень доходності скотарства, тому що не дозволяють здійснити порівняння обсягів продукції із затратами виробництва. Для цього використовують наступні категорії: повна собівартість, валовий та чистий дохід, прибуток, рівень рентабельності [23].

Економічні показники поділяють на натуральні та вартісні, кількісні та якісні. Розрахунок натуральних показників здійснюють у фізичних одиницях виміру, а вартісні – у грошовому виразі. Абсолютні розміри, що пов'язані із виміром характеризують кількісні економічні показники. Кінцевим показником ефективності виробництва продукції скотарства виступає рівень

рентабельності. Він відображає окупність кожної гривні, що вкладена у галузь або виробництво конкретної продукції.

Відносний та абсолютний ступінь ефективності виробництва у скотарстві розраховується з допомогою таких економічних критеріїв, як товарна та валова продукція, чистий та валовий дохід, собівартість, прибуток, рентабельність, продуктивність праці, фондівдача та фондомісткість виробництва [40].

Рентабельність виробництва виступає узагальнюючою економічною категорією, що характеризує ефективність скотарства. Рівень рентабельності є співвідношенням прибутку до повної собівартості продукції, вираженим у відсотках. Зі зростанням прибутку та зниженням собівартості, відбувається підвищення рівня рентабельності виробництва, та, навпаки, перевищення виробничих витрат над сумою грошової виручки від її реалізації, призводить до збитковості виробництва.

Рентабельність є категорією, що охарактеризовує економічну ефективність виробництва, при якій підприємство з допомогою грошової виручки від реалізації своєї продукції, послуг чи робіт, відшкодовує повністю свої виробничі затрати та, як результат, одержує прибуток для розширеного відтворення. Загалом, з метою кількісного виміру рентабельності, використовують наступні показники: рівень рентабельності, норма прибутку та масу прибутку.

Норма прибутку є співвідношенням прибутку до повної суми вартості основних та оборотних фондів виробництва (включно із оплатою праці), залучених у виробництві продукції та виражається у відсотках. Норма прибутку вказує як на ефективність використання виробничих фондів, так і поруч з тим на можливість збільшення їх суми через нагромадження за рахунок прибутку.

У скотарстві поширені наступні способи утримання тварин: безприв'язний, прив'язний та комбінований. Кожен з цих способів має як свої переваги, так і недоліки [6]. Тому тут слід враховувати також економічну ефективність способу утримання тварин. Вона визначається через порівняння наступних показників:

- ✓ надій молока від корови, кг;
- ✓ затрати кормів на 1 ц молока, к. од.;
- ✓ витрати праці на виробництво 1 ц молока, люд.-год.;
- ✓ повна собівартість 1 ц молока, грн.

Ефективність здійснених інновацій у скотарстві можна визначити порівнянням ряду показників до запровадження автоматизації виробництва та опісля неї. Головними з них виступають:

- ✓ поголів'я корів, гол.;
- ✓ річний надій молока від корови, кг;
- ✓ кількість закріплених за працівником корів, гол.;
- ✓ коефіцієнт енергоозброєності праці;
- ✓ затрати праці на корову за рік, люд.-год.;
- ✓ затрати праці на 1 ц молока, люд.-год.;
- ✓ капітальні вкладення в автоматизацію в розрахунку на 1 гол., грн.;
- ✓ річні експлуатаційні витрати на 1 корову, грн.;
- ✓ річні експлуатаційні витрати на 1 ц молока, грн.;
- ✓ рівень рентабельності виробництва молока, %.

Одним із основних показників ефективності виробництва є собівартість.

Вона виступає основою для визначення:

- економічного ефекту, одержаного від здійснених затрат праці і коштів;
- раціонального розміщення виробництва продукції;
- економічної доцільності вирощування у господарстві річних порід худоби;
- результатів господарської діяльності підприємств та рівня їх доходності.

Рівень рентабельності розраховується за формулою:

$$P=(\Pi:C)\cdot 100, \quad (1.1)$$

де P – рівень рентабельності, %;

Π – прибуток, грн.;

C – повна собівартість продукції, грн.

Ціна є грошовим виразом вартості товару, що відображає понесені на його виробництво суспільно необхідні витрати. Ціна дозволяє порівняти витрати на виробництво та визначати кінцеву економічну ефективність.

Отже, ми можемо підсумувати, що для визначення економічної ефективності виробництва продукції скотарства використовують наступні показники:

- коефіцієнт підвищення виробництва товарної та валової продукції, валового та чистого доходу, співвідношення показника поточного року до базисного;
- продуктивність тварин, що включає середньодобовий приріст молодняка і худоби на відгодівлі за видами тварин (г, кг), одержаний приплід молодняка на 100 маток тощо;
- продуктивність праці, що виступає співвідношенням вартості валової продукції чи валового доходу галузі скотарства до затрат праці на вироблену продукцію, виражена у людино-годинах;
- фондвіддача виробничих фондів, яка є відношенням вартості валової продукції до вартості основних виробничих фондів;
- виробництво вартості валової продукції на 1 грн. понесених виробничих витрат;
- собівартість одиниці продукції - грошовий вираз затрат в конкретній галузі тваринництва на виробництво своєї продукції, грн.;
- окупність основних фондів, яка розраховується як співвідношення приросту основних фондів до приросту прибутку за рік, та виражається у роках;
- рентабельність виробництва продукції скотарства як узагальнюючий показник.

2. ОЦІНКА СТАНУ СКОТАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз чисельності поголів'я ВРХ у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

За останнє десятиріччя в Україні загалом, так у Львівській області, відбувається суттєве скорочення поголів'я великої рогатої худоби. Це несе у собі небезпеку, оскільки, враховуючи біологічні особливості поголів'я його розширене відтворення триватиме досить довгий час.

Зміни, що постійно відбуваються у сільському господарстві України формують цілком нові економічні та соціальні та явища і процеси, що спрямовані на функціонування організаційно-правових форм, орендних та лізингових відносин у сільському господарстві, що в свою чергу призведе до трансформації раніше сформованих форм господарювання у нові, що сприятиме підвищенню економічної ефективності сільського господарства.

Інтеграція складових аграрного сектора сприятиме стійкості та одночасній гнучкості АПК України. Виробництво аграрної продукції здійснюється різноманітними сільськогосподарськими підприємствами із різною виробничою організацією, розмірами, формою власності, кількістю працівників та засобами виробництва. Саме тому, на даній стадії економічного розвитку, дуже важливим є прийняття правильного рішення стосовно вибору ефективних організаційно-правових форм [25].

У теперішній час умов єдиною правильною стратегією розвитку сільськогосподарських підприємств є створення нових організаційно-правових форм господарювання товарного типу у межах агропромислового комплексу Львівської області та подальше їх кооперування з метою здійснення сукупного виробництва та переробки аграрної продукції, їх забезпечення засобами виробництва, надання сервісних послуг, розвитку мережі збуту тощо.

Таблиця 2.1

**Продукція сільського господарства за категоріями господарств
Львівської області (2021 р.)**

Показник	Продукція сільського господарства		в тому числі			
			продукція рослинництва		продукція тваринництва	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Господарства усіх категорій в т.ч.:	25833,9	100,0	18540,4	71,8	7293,5	28,2
сільськогосподарські підприємства	13662,5	100,0	10378,8	76,0	3283,7	24,0
господарства населення	12171,4	100,0	8161,6	67,1	4009,8	32,9

Табл. 2.1, засвідчує, що у структурі господарств усіх категорій Львівської області у 2021 р., на виробництво продукції тваринництва припадало 28,2 %, у структурі сільськогосподарських підприємств – 24,0 %, а у структурі господарств населення – 32,9 %.

Вплив на обсяги виробництва продукції галузі скотарства здійснюють такі два чинники: чисельність поголів'я худоби та її рівень продуктивності. Підвищення чисельності поголів'я худоби є екстенсивним чинником, а її продуктивність – інтенсивним чинником збільшення обсягів виробництва.

Протягом нашого періоду дослідження, поголів'я великої рогатої худоби господарств усіх категорій знизилось на 19,4 %, сільськогосподарських підприємств – на 11,4 %, а господарств населення – на 20,4 %, що засвідчує табл.2.2.

Поряд з тим скоротилось поголів'я великої рогатої худоби відповідно до статевовікового складу. Поголів'я корів господарств усіх категорій знизилось на 19,5 %, сільськогосподарських підприємств – на 12,3 %, господарств населення – на 20,1%. Поголів'я телиць від 1 до 2 років знизилось відповідно на 19,8 %, 17,4 % та 20,4 %, а телиць старше 2 років на 21,9 %, 27,3 % та 19,0 %. Більш вагомим у 2021 р. було зменшення чисельності поголів'я бугаїв-плідників. Так, у господарствах усіх категорій поголів'я скоротилось на 50,0 %, а телиць старше 2 років на 21,9 %, 27,3 % та 19,0 %.

а у господарствах населення порівняно з 2019 р. його кількість залишалася незмінною. У сільськогосподарських підприємствах за останні два роки бугаїв-плідників взагалі не вирощували.

Таблиця 2.2

Динаміка чисельності поголів'я великої рогатої худоби у різних категоріях господарств, тис. гол.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
<i>Господарства усіх категорій</i>				
Велика рогата худоба	157,3	144,3	126,7	80,6
в т.ч.: корови	94,3	84,8	75,9	80,5
телиці від 1 року до 2 років	11,6	10,5	9,3	80,2
телиці старше 2 років	3,2	3,0	2,5	78,1
бугаї-плідники	0,4	0,2	0,2	50,0
Питома маса корів у загальному поголів'ї, %	60,0	58,8	59,9	X
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>				
Велика рогата худоба	16,7	16,2	14,8	88,6
в т.ч.: корови	7,3	6,9	6,4	87,7
телиці від 1 року до 2 років	2,3	2,0	1,9	82,6
телиці старше 2 років	1,1	1,1	0,8	72,7
бугаї-плідники	0,1	0,0	0,0	X
Питома маса корів у загальному поголів'ї, %	43,7	42,6	43,2	X
<i>Господарства населення</i>				
Велика рогата худоба	140,6	128,1	111,9	79,6
в т.ч.: корови	87,0	77,9	69,5	79,9
телиці від 1 року до 2 років	9,3	8,5	7,4	79,6
телиці старше 2 років	2,1	1,9	1,7	81,0
бугаї-плідники	0,2	0,2	0,2	100,0
Питома маса корів у загальному поголів'ї, %	61,9	60,8	62,1	X
Питома маса поголів'я у господарствах населення від всіх категорій господарств, %:				
велика рогата худоба – всього	90,1	90,1	88,3	X
в т.ч. корови	94,0	94,0	91,6	X

Питома маса корів у структурі поголів'я у господарствах усіх категорій в 2021 р. знизилась на 0,1 пункти, у сільськогосподарських підприємствах на 0,5 пункти. У господарствах населення відбулося незначне зростання питомої маси корів на 0,2 пункти.

Таблиця 2.3

Витрати кормів на виробництво одиниці продукції скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівській області, ц к.од.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Витрати кормів на виробництво 1 ц:				
молока	0,86	0,98	0,96	111,6
приросту великої рогатої худоби	13,86	14,23	13,71	98,9
Витрати кормів на 1 умовну голову	27,95	28,64	28,87	103,3

Продуктивність тварин, основою якої виступає оптимальна годівля великої рогатої худоби, що враховує фізіологічний її стан та є збалансованою згідно поживних речовин. Порушення у структурі раціону чи режиму годівлі неминуче веде до зниження продуктивності тварин, що засвідчує перевитрату кормів. Основою повноцінної годівлі повинна бути наявність у раціоні біологічно поживних та активних речовин згідно потреб тварин, відповідна кратність годівлі, та підготовка до згодовування кормів [11].

Передові господарства свої досвідом засвідчують, що покращання якісного складу раціону та рівня годівлі веде до підвищення продуктивності поголів'я. Із ростом продуктивності тварин, витрати кормів на 1 голову зростатимуть, а на одиницю продукції скорочуватимуться. Кризові явища сьогодення в цілому негативно вплинули на стан галузі кормовиробництва, що веде до погіршення рівня годівлі тварин.

Проведений у таблиці 2.3 аналіз рівня витрат кормів, свідчить про те, що у 2021 р. витрати кормів на виробництво 1 ц молока та 1 умовну голову

підвищилися на 11,6 % і 3,3 %, а на виробництво 1 ц приросту ВРХ скоротились на 1,1 %.

Витрати кормів на одну умовну голову поголів'я великої рогатої худоби свідчать про забезпеченість кормами галузі скотарства. Їх збільшення вказує на покращання кормової бази галузі скотарства Львівської області. Поряд з тим зниження витрат на одиницю приросту поголів'я – про підвищення ефективності виробництва та використання кормів.

Найкращу надбавку надоїв молока та приросту досягають із використання концентрованих кормів, а їх дефіцит призводить до їх заміни на менш поживні грубі корми в раціоні тварин. Тому, саме зараз, надзвичайно актуальним та перспективним завданням є розробка оптимальної структури кормового раціону, в якому для досягнення найвищої продуктивності хоча б одна третя раціону повинна припадати на концентровані корми.

2.2. Оцінка показників виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами Львівської області

Скорочення обсягів виробництва продукції скотарства у Львівській області відбувається під впливом економічної кризи. Реформи в аграрному секторі сприяють формуванню позитивних тенденцій розвитку АПК, які, в свою чергу, залежатимуть від організаційно-правової форми господарювання підприємства.

Аналіз табл. 2.4. засвідчує, що у 2021 р. в порівнянні з 2019 р. зросли обсяги виробництва м'яса у живій масі у господарствах усіх категорій на 11,8 %, в тому числі великої рогатої худоби скоротились на 13,3 %. Обсяги виробництва м'яса у живій масі у сільськогосподарських підприємствах, в тому числі великої рогатої худоби – на 26,7 % та 24,0 %, Обсяги виробництва м'яса у живій масі у господарствах населення, в тому числі великої рогатої худоби скоротились на 7,2 % і 15,7 %. У господарствах усіх категорій показник виробництва м'яса у забійній масі зріс на 13,3 %, у тому числі яловичини та телятини скоротились на 13,2 %. Обсяги виробництва м'яса у забійній масі у

сільськогосподарських підприємствах, в тому числі яловичини та телятини зріс на 27,2 % і 26,7 % відповідно. Обсяги виробництва м'яса у забійній масі у сільськогосподарських підприємствах, в тому числі яловичини та телятини у господарствах населення скоротився на 3,7 % та 1,3 %. У господарствах усіх категорій, сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення показник виробництва молока зменшився на 11,6 %, 1,3 % та 12,2 % відповідно.

Таблиця 2.4

**Виробництво м'яса та молока у різних категоріях господарств
Львівської області, тис.т**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
<i>Господарства усіх категорій</i>				
М'ясо сільськогосподарських тварин (у живій масі)	182,1	180,2	203,5	111,8
в т.ч. велика рогата худоба	41,3	40,5	35,8	86,7
М'ясо сільськогосподарських тварин (у забійній масі)	130,0	129,1	147,3	113,3
в т.ч. яловичина та телятина	24,9	24,4	21,6	86,8
Молоко	480,9	460,1	425,3	88,4
<i>Сільськогосподарські підприємства</i>				
М'ясо сільськогосподарських тварин (у живій масі)	102,0	101,6	129,2	126,7
в т.ч. велика рогата худоба	2,5	2,1	3,1	124,0
М'ясо сільськогосподарських тварин (у забійній масі)	76,6	76,8	97,4	127,2
в т.ч. яловичина та телятина	1,5	1,2	1,9	126,7
Молоко	29,6	29,8	29,2	98,7
<i>Господарства населення</i>				
М'ясо сільськогосподарських тварин (у живій масі)	80,1	78,6	74,3	92,8
в т.ч. велика рогата худоба	38,8	38,4	32,7	84,3
М'ясо сільськогосподарських тварин (у забійній масі)	53,4	52,3	49,9	93,5
в т.ч. яловичина та телятина	23,4	23,2	19,7	84,2
Молоко	451,3	430,3	396,1	87,8

**Виробництво продукції сільського господарства за видами
(у постійних цінах 2016 р., млн. грн.)**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Продукція сільського господарства в т.ч.:	23004,4	24007,2	25833,9	112,3
продукція рослинництва	15967,9	16938,0	18540,4	116,1
продукція тваринництва	7036,5	7069,2	7293,5	103,7
з неї: вирощування сільськогоспо- дарських тварин	4093,2	4221,9	4574,6	111,8
молоко	2124,3	2033,2	1880,9	88,5
інша продукція тваринництва	819,0	814,1	838,0	102,3

Дані табл. 2.5 вказують на ріст обсягів виробництва продукції сільського господарства (у постійних цінах 2016 р.) на 16,1 % у 2021 р., в тому числі обсягів виробництва продукції тваринництва – на 3,7 %, Обсяги вирощування сільськогосподарських тварин збільшилися на 11,8 %, а молока скоротилися на 11,5 %.

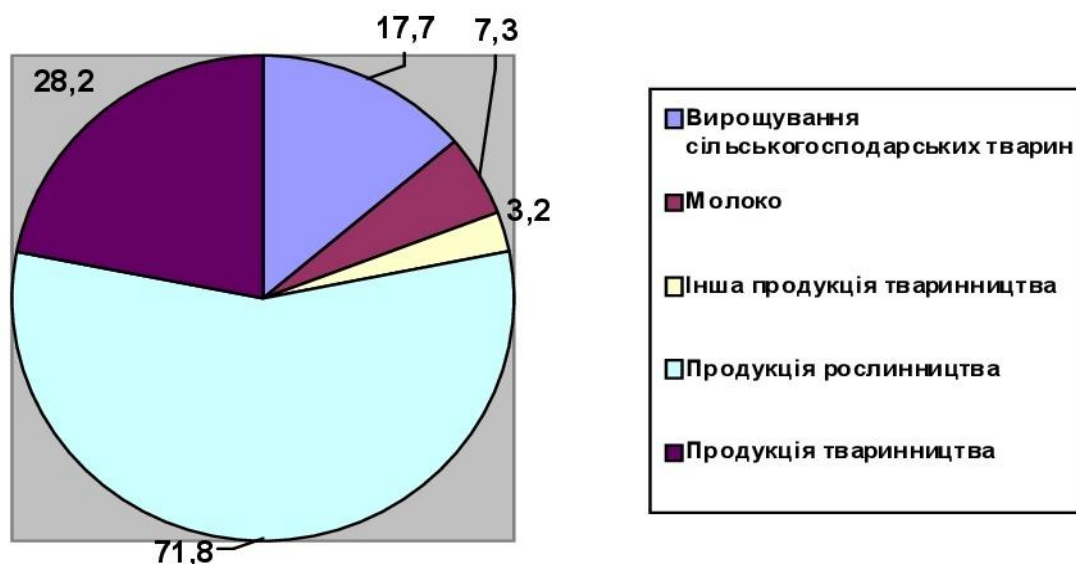

Рис. 2.1 – Структура виробництва сільськогосподарської продукції господарствами Львівської області у 2021 р., %

**Середньорічний надій молока від однієї корови у господарствах
Львівської області, кг**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Господарства усіх категорій	4654	4881	5022	118,2
Сільськогосподарські підприємства	5224	5010	5235	100,7
Господарства населення	4621	4874	5007	108,4

З рис. 2.1. ми бачимо, що продукція тваринництва у загальній структурі аграрної продукції, виробленої господарствами Львівської області у 2021 р., складала 29,4 %, а з неї на вирощування сільськогосподарських тварин припадало 17,7 %, виробництво молока – 7,3 %, а на іншу продукцію тваринництва – 3,3%.

Рис. 2.2 – Динаміка змін приплоду телят у розрахунку на 100 корів у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, голів

Провівши у табл. 2.6 аналіз продуктивності молочного стада можна зробити висновок про його незначну тенденцію до зростання. За 2021 р. у Львівській області середньорічний надій молока від 1 корови у господарствах усіх категорій, сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення зріс на 8,2 %, 0,7 % та 8,4 %,.

Ще одним досить важливим показником, що характеризує продуктивність, виступає показник виходу телят на 100 корів. Він характеризує рівень відтворення стада ВРХ. Аналіз показників, наведених на рис. 2.2. свідчить, що змін у виході телят на 100 корів у 2021 р. в порівнянні з 2018 р. не відбулось, і цей показник був на рівні 64 голів.

2.3 Динаміка ефективності виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами Львівської області

У сучасних умовах розвиток галузі скотарства в відбувається у складних умовах не тільки через економічні проблеми, а ще й через воєнну агресію, що спричиняє цілковиті зміни ринків збуту продукції скотарства. Підприємці в умовах військових дій мають адаптуватись до цих постійних змін у веденні бізнесу.

Війна в свою чергу унеможливила ще й збір повноцінних статистичних даних, тому у своєму науковому дослідженні ми спираємося на період 2019-2021 рр., коли Головне управління статистики у Львівській області мало змогу їх зібрати та оприлюднити. Це дозволить провести повноцінний аналіз економічної ефективності виробництва продукції скотарства сільськогосподарськими підприємствами Львівської області

Досить повільний ріст показників виробництва продукції скотарства, цін на неї та низька купівельна спроможності населення, веде до значного скорочення обсягів споживання м'ясо-молочних продуктів.

Таблиця 2.7

**Реалізація продукції скотарства
сільськогосподарськими підприємствами Львівської області**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
<i>Реалізація продукції, т</i>				
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)	103268	109103	132764	128,6
Молоко	22259	22414	20952	94,1
<i>Середні ціни продукції, грн. / т</i>				
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)	32328,8	30482,9	36384,4	112,6
Молоко	8079,1	8891,2	9959,4	123,3

Аналіз табл. 2.7, свідчить про зростання середніх цін реалізації сільськогосподарських тварин (у живій масі) та молока у 2021 р. на 12,6 % та 23,3 %, що позитивно сприяло зростанню обсягу його реалізації на 3,7 %.

Обсяги реалізації сільськогосподарських тварин (у живій масі) у 2021 р. в порівнянні з 2019 р. зросли на 28,6 %. В цей же час, обсяги реалізації молока хоч і незначно, проте скоротились на 5,9 %.

Таблиця 2.8

**Виробництво та споживання продукції скотарства за рік
на 1 особу населення Львівської області, кг**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
<i>Виробництво продукції скотарства</i>				
М'яса у забійній масі	51,6	51,5	59,2	114,7
Молока (валовий надій)	191,1	183,7	171,0	89,5
<i>Споживання продукції скотарства</i>				
М'ясо та м'ясні продукти	52,1	53,1	51,7	99,2
Молоко та молочні продукти	215,3	225,9	222,1	103,2

Результати табл. 2.8, свідчать про зростання обсягів виробництва м'яса у забійній масі на 1 особу населення у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 14,7 %, а виробництво молока на 1 особу населення скоротилось на 10,5 %.

Крім цього, відбулося зростання річних обсягів споживання молока та молочних продуктів на 1 особу населення Львівської області у 2021 р. на 3,2 %. За цей же період відбулося незначне зниження обсягів споживання м'яса та м'ясних продуктів на 1 особу населення на 0,8 %.

Виробництво продукції скотарства може бути ефективним тільки за умови її подальшої реалізації та одержання в результаті грошових коштів, які пізніше будь-яке сільськогосподарське підприємство зможе використати для розширення виробництва, закупівлі сировини тощо.

Специфікою аграрного виробництва є сезонність виробництва, що, в свою чергу визначає особливості процесу її реалізації. Вироблена скотарська продукція може використовуватись сільськогосподарськими підприємствами для особистих потреб або реалізовуватися різними каналами (товарна продукція). Грошові надходження, одержані внаслідок її реалізації підприємствами, формують виручку підприємства, з якої і буде визначено обсяг прибутку. Найбільш вигідними каналами реалізації вважають ті, з допомогою яких отримано найвищу грошову виручку,

Частка м'ясної продукції йде на споживання населенню, решта продається на міських ринках чи безпосередньо через посередницькі структури. Проте, високі роздрібні ціни дуже сильно впливають на її споживання. Так, споживачі із середні рівнем доходу куплятимуть м'ясну продукцію на ринках, де представлений її ширший та більш якісний асортимент. А, відповідно споживачі із нижчим рівнем, обиратиме своїм гаманцем продукцію нижчої якості [14].

В той самий час, у Львівській області значно скоротились обсяги реалізації молока на ринку та населенню через систему громадського харчування, та зросла частка реалізації заготівельними організаціями через свої мережі магазинів та ларьків. Одночасно з тим, господарства населення збільшили частку реалізації молока заготівельним організаціям та молокопереробним підприємствам.

Таблиця 2.9

**Динаміка надходження продукції скотарства
на переробні підприємства Львівської області, т**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2019 р.
Молоко				
Надійшло усього	110281	130549	138480	125,6
з них куплено – усього, в т.ч. від:	110281	130443	138420	125,5
сільськогосподарських підприємств	103481	122120	к	Х
господарств населення	6800	8323	к	Х
Сільськогосподарські тварини (у живій масі)				
Надійшло усього	118467	112926	113990	95,1
з них куплено – усього, в т.ч. від:	40735	39152	31302	76,8
сільськогосподарських підприємств	37523	37973	30575	81,5
господарств населення	3212	1179	727	22,6
з них: велика рогата худоба	4316	1895	1620	37,5

Аналіз, проведений у табл. 2.9, засвідчує зростання обсягів надходження молока на переробні підприємства Львівської області протягом 2019-2021 рр. на 25,6 %, в тому числі загальний обсяг закупленого молока – на 25,5 %. Дані про обсяги закупленого молока від сільськогосподарських підприємств та від господарств населення за 2021 р. у зв'язку із воєнним станом Головним управлінням статистики у Львівській області не обліковувались.

На 4,9 % скоротились обсяги надходження сільськогосподарських тварин (у живій масі) на переробні підприємства. Загальний обсяг закуплених сільськогосподарських тварин (у живій масі), закуплених від сільськогосподарських підприємств та від господарств населення скоротився на 23,2 %, 18,5 % та 77,4 %, в тому числі великої рогатої худоби – на 62,5 %.

Таблиця 2.10

Частка Львівської області у загальних показниках сільського господарства України, %

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Продукція сільського господарства	3,4	3,9	3,6
продукція рослинництва	3,0	3,6	3,2
продукція тваринництва	4,9	5,1	5,5
Кількість великої рогатої худоби	5,1	5,0	4,8
в т.ч. корів	5,3	5,1	4,9
Жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій	5,2	5,2	6,0
Обсяг виробництва (валовий надій) молока	5,0	5,0	4,9

Таблиця 2.11

Структура виробничої собівартості продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області (на початок року), %

Статті та елементи витрат	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Прямі матеріальні витрати – усього, в т.ч.:	85,7	78,2	76,7
корми	65,0	64,2	63,0
інша продукція сільського господарства	1,9	1,5	1,1
пальне і мастильні матеріали	1,4	1,6	1,6
електроенергія	3,0	3,4	2,9
паливо й енергія	1,8	1,7	1,3
запчастини, ремонтні і будівельні матеріали	5,0	2,7	5,2
Прямі витрати на оплату праці	4,1	4,9	5,6
Інші прямі витрати – усього, в т.ч.:	5,1	6,9	6,1
відрахування на соціальні заходи	0,8	1,0	1,1
амортизація	3,6	4,0	4,6
Загальновиробничі витрати – усього, в т.ч.:	5,1	10,0	11,6
оплата послуг сторонніх організацій	1,5	2,7	2,8
Виробнича собівартість – усього	100,0	100,0	100,0

У табл. 2.10 показано, що частка показників виробництва продукції сільського господарства та продукції тваринництва Львівської області відносно загальноукраїнських показників у 2021 р. становила 3,6 % та 5,5 %, жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій – 6,0 %, молока – 4,9 %. Чисельність поголів'я ВРХ, у тому числі корів, до загальноукраїнської чисельності відповідно становило 4,8 % та 4,9 %.

Основою підвищення рівня конкурентоспроможності продукції скотарства на внутрішніх та закордонних ринках буде зниження собівартості виробництва продукції скотарства, особливо, якщо порівнювати її із закордонними виробниками [32].

Дані табл. 2.11, свідчать, що у структурі собівартості продукції тваринництва на початок 2021 р. найбільшу питому вагу займали прямі матеріальні витрати – 76,7 %. Загальновиробничі витрати займали 11,6 %, прямі витрати на оплату праці – 5,6 %, інші прямі витрати – 6,1 %. В структурі матеріальних витрат найбільша питома вага належала кормам – 63,0 % та витратами на запчастини, ремонтні і будівельні матеріали – 5,2 %.

Таблиця 2.12

**Основні показники економічної ефективності діяльності
сільськогосподарських підприємств Львівської області (на початок року)**

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	1262,4	727,8	1488,7
Підприємства, які одержали чистий прибуток			
у % до загальної кількості	86,1	81,5	82,9
фінансовий результат, млн. грн.	1958,3	1424,2	1964,7
Підприємства, які одержали збиток			
у % до загальної кількості	13,9	18,5	17,1
фінансовий результат, млн. грн.	695,9	696,4	476,5
Фінансовий результат до оподаткування, млн. грн.	1207,4	765,5	1503,1
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	8,7	4,4	14,5
Рівень рентабельності (збитковості) великої рогатої худоби на м'ясо, %	-7,5	-12,7	-7,0
Рівень рентабельності молока, %	5,9	3,2	8,2

Показники аналізу, відображені у табл. 2.12, вказують на ріст чистого прибутку на початок 2021 р. на 17,9 %. У загальній структурі підприємства, що отримали чистий прибуток, займали 82,9 % (1964,7 млн. грн.), а ті, що одержали збиток, склали 17,1 % (476,5 млн. грн.), при загальному фінансовому результаті у розмірі 1503,1 млн. грн.

Результатом співвідношення прибутку від реалізації продукції до собівартості продукції, вираженим у відсотках виступає рівень рентабельності. Загальний рівень рентабельності становив 14,5 %, а рівень рентабельності молока – 8,2 %. На жаль, виробництво ВРХ на м'ясо було збитковим при рівні збитковості на початок 2021 р. (-7,0) %.

3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СКОТАРСТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Зміцнення кормової бази як дієвий чинник розвитку галузі скотарства у Львівській області

Ефективне функціонування галузі скотарства є можливим за умови раціонального оснащення сільськогосподарського підприємства усіма складовими матеріально-виробничої бази. В їх числі першочергове місце займають корми, їх склад, кількість та якість. Саме тому для підвищення ефективності сільського господарства на перспективу обов'язковою умовою є стаке дотримання пропорційності розвитку галузей рослинництва та тваринництва. Відповідно їх сполучною ланкою виступатиме кормова база.

Для раціонального формування кормової бази дуже важливим є забезпечення не тільки загального обсягу кормів, а і їх збалансованості за структурою поживних речовин. Від повноцінності раціону годівлі залежать продуктивність худоби, вихід тваринницької продукції і, як кінцевий показник, ефективність годівлі. Зазначимо, що постійна недогодівля худоби збільшуватиме перевитрату кількості кормів.

До кормового раціону годівлі відносять таку кількість кормів, що є необхідною для ефективної життєдіяльності та високої продуктивності тварин. Збалансований кормовий раціон із різноманітними кормами, з врахуванням індивідуальних смаків тварин, дозволяє значно підвищити їх продуктивність.

Важливість кормовиробництва для розвитку галузі скотарства полягає в тому, що продуктивність тварин на 60-80 % залежить від чинників зовнішнього середовища, основним з яких виступає годівля. Неякісна або не в повному обсязі годівля негативно впливає на якість продукції скотарства, відтворювальну здатність та продуктивність. Недостатній рівень годівлі не лише сприятиме різкому скороченню рівня продуктивності худоби, а й підвищенню яловості маточного поголів'я, скороченню виходу молодняка, народженню слабкого потомства [16].

Одним з економічних показників виробництва продукції скотарства, який безпосередньо визначає рівень годівлі тварин, є її собівартість. Високі показники надоїв молока та середньодобових приростів живої маси худоби сприятимуть здешевшанню виробництва продукції скотарства.

Сучасне кормовиробництво складається з:

- польового виробництва кормів;
- лучно-пасовищного виробництва кормів;
- промислового виробництва кормів.

До польового виробництва кормів відноситься вирощування зернофуражних кормових культур та використання відходів і побічної продукції зернових, технічних та інших культур (наприклад, солома, бадилля тощо).

Лучно-пасовищне кормовиробництво відносять використання таких природних кормових угідь як сіножаті та пасовища.

Основою промислового кормовиробництва виступає комбікормова промисловість. Комбіновані корми являють собою суміш збалансованих за вмістом мінеральних речовин та вітамінів. Комбікормові заводи в якості сировини використовують зерно, а також продукти його переробки, відходи м'ясної, рибної, олійної або цукрової, промисловості.

Отже, як ми бачимо, головною причиною низької продуктивності худоби виступає погане забезпечення тварин кормами, а також їх незбалансованість. Необхідною умовою високої м'ясної та молочної продуктивності виступає повноцінна годівля тварин. Вона впливає не тільки на прирости та надій, а й на якість молока та м'яса. При недостатньому рівні годівлі знижуватимуться як надої та приріст, так жирність молока та смакові характеристики.

Крім цього, від типу кормовиробництва залежатиме також запроваджена система тваринництва. Вона може бути стійлова, стійлово-пасовищна або пасовищна.

Кожне аграрне підприємство потребує запровадження раціонального типу кормовиробництва, який визначається природними та економічними

умовами підприємства. Раціональний тип кормовиробництва включає в себе використання необхідного обсягу найдешевших кормів за умови забезпечення повноцінної годівлі.

Головними вимогами до формування повноцінної кормової бази є:

- повне і безперебійне використання у раціоні різноманітних та повноцінних кормів протягом року;
- забезпечення оптимального співвідношення кормової одиниці перетравного протеїну та амінокислот високої засвоюваності кормів;
- раціональне використання як усіх сільськогосподарських угідь, так і відходів та побічної продукції галузей рослинництва та тваринництва;
- виробництво найбільшої кількості кормів з одиниці площі за найменших затрат праці та коштів.

Обов'язковою умовою зміцнення кормової бази та збалансованої за поживними речовинами годівлі тварин виступає науково обґрунтоване дослідження потреби в кормах.

Ефективність кормовиробництва залежить не тільки від урожайності кормових культур, а й від структури земельної площі під ними. Важливим напрямом підвищення ефективності кормовиробництва є його оптимізація, що враховуватиме комплекс усіх необхідних чинників та заходів у галузі [19].

Основними показниками ефективності кормовиробництва виступають:

- ❖ розмір та структура кормової площі;
- ❖ обсяг і структура вироблених кормів;
- ❖ продуктивність праці у галузі кормовиробництва;
- ❖ повна собівартість виробництва кормів;
- ❖ ефективність виробництва продукції тваринництва.

Продуктивність тварин прямо залежить від повноцінності кормового раціону. Якщо використовується достатня кількість якісних кормів відповідної, то розширене виробництво у тваринництві буде достатньо міцним. Стадії нарощування поголів'я тварин передусє обов'язкове формування ефективної галузі кормовиробництва. Протягом останніх років, через суттєве зменшення

частки концентрованих кормів та сіна, скоротився обсяг виробництва кормів, а також погіршилася їх структура. Одним із основних чинників ефективного кормовиробництва є зростання обсягу виробництва промислових комбікормів та фуражного зерна. Підсумовуючи вище сказане, головним завданням аграрних підприємств виступає використання усіх резервів, що є необхідними для нарощування посівів та зростання урожайності зернових культур і покращання стану пасовищ.

Кризова ситуація галузі кормо виробництва призвела до значного скорочення витрат кормів у скотарстві як у абсолютних розмірах, так і у розрахунку на одну голову худоби. Це, в свою чергу, спричинило суттєве скорочення поголів'я у аграрних підприємствах, що зумовило зниження обсягів виробництва продукції скотарства [27].

Одним з найважливіших резервів оптимізації кормової бази має виступати створення повноцінного ринку комбікормів, що дозволив би забезпечити широкий асортимент високоякісної продукції доступної вартості. Цього можна досягнути через відновлення і розширення кооперативних чи підсобних комбікормових підприємств. Успішному їх функціонуванню дозволить запровадження взаємовигідних економічних відносин виробників та споживачів комбікормів.

Особливістю кормовиробництва в Україні виступає вертикальна інтеграція, за якої одне підприємство може вирощувати зернові культури, інше – займатися виробництвом з них комбікормів, а ще інше – згодовувати худобі. Тому вітчизняне виробництво комбікормів залежить від власного споживання, а основні його потужності зосереджуються у регіонах із найбільшим поголів'ям худоби.

Для наукової організації кормової бази враховується:

- зоотехнічна сторона кормової бази, яка стосується складу та якості кормів;
- агрономічна сторона кормової бази стосується питань технології виробництва кормових та зернофуражних культур, складання їх сівозмін, підвищення урожайності та продуктивності природних сіножатей і пасовищ;

➤ організаційно-економічна сторона кормової бази включає:

- ✓ планування потреб у кормах та посівних площах кормових і зернофуражних культур;
- ✓ розробка заходів із інтенсифікації кормо виробництва; розробка механізму здешевлення кормів;
- ✓ вибір найвигідніших видів кормів та визначення ефективних типів і норм годівлі тварин;
- ✓ організація зберігання, підготовки та роздавання кормів.

Кормовиробництво, будучи галуззю сільськогосподарського виробництва повинна забезпечувати скотарство необхідною кількістю збалансованих за вмістом поживних речовин якісних кормів. Збільшення попиту на продукти харчування тваринного походження у населення вимагає підвищення вимог до раціональної організації кормо виробництва та джерел використання кормів [35].

Головними напрямками розвитку галузі кормовиробництва є:

- інтенсифікація кормовиробництва за рахунок використання прогресивних технологій вирощування кормових культур та заготівлі кормів;
- покращання структури та якості кормів.

Одним із шляхів ефективного польового кормовиробництва виступає розширення використання повторних післяюкісних та післяжнивних посівів та посівів багатокomпонентних сумішей трав.

Основою повноцінної годівлі корів та ліквідації перевитрат корму, що підвищують собівартість виробництва продукції скотарства, виступає збалансування раціону за перетравним протеїном. Посіви сої, гороху, ярої вики та нуту є основою збалансованого за амінокислотами екологічно чистого білка. Доведено, що заміна у раціонах годівлі злакових зернових навіть на 10 % зернобобовими веде до скорочення витрат концентрованих кормів на 30 %.

Суттєвим є забезпечення дійного стада зеленою масою за рахунок використання системи зеленого конвеєра, тобто організації рівномірного та безперервного виробництва зелених кормів, починаючи із ранньої весни і до

пізньої осені за рахунок посівів у різні строки озимих ранніх та пізніх ярих кормових культур, а також багаторічних трав, проміжних, післяжнивних і післяукісних посівів. Мінімізація витрат на виробництво одиниці корму може відбуватися за рахунок перетворення зеленого конвеєра із доставкою зеленої маси для згодовування худобі до літніх таборів або площадок на фермах у пасовищний зелений конвеєр, основою якого буде організація випасу худоби у весняно-осінній період на окультурених природних пасовищах та площах, засіяних багаторічними травами [35].

Напрями створення раціональної кормової бази та шляхи розвитку кормовиробництва наведені на рис.3.1.

Для ефективного функціонування скотарського підкомплексу потрібно зміцнювати кормову базу. На жаль аграрні підприємства, що займаються кормовиробництвом, не спроможні самостійно вирішити дану проблему. Тому, держава, використовуючи макроекономічні важелі, має частково компенсувати її витрати для підтримання їх дохідності на належному рівні. Слід вносити корективи у економічний механізм кормовиробництва, форми організації та управління, забезпечувати кооперацію підприємств, що спеціалізуються на кормовиробництві.

Основним шляхом зміцнення кормової бази є підвищення урожайності кормових культур, що дозволить отримати більшу кількість кормів при незмінній площі посіву. Також цьому сприятиме удосконалення структури посівних площ за рахунок їх збільшення під найбільш урожайними культурами, що сприятиме підвищенню інтенсивності виробництва кормів у галузі. Проте, при цьому необхідно враховувати також обмежуючі фактори, такі як збалансування кормових ресурсів за протеїном, визначення оптимальних типів годівлі тварин, забезпеченість господарства засобами виробництва та трудовими ресурсами тощо.

Рис. 3.1 – Напрями створення раціональної кормової бази та шляхи розвитку кормовиробництва

Отже, провівши дане дослідження, ми можемо сказати, що значення кормовиробництва для розвитку галузі скотарства у Львівській області є дуже вагомим. Від ефективності його виробництва, якості та безпечності кормів залежить ефективний розвиток галузі скотарства. Для забезпечення цього потрібно дотримуватися наступних стратегічних напрямів розвитку:

- ❖ забезпечення стабільної державної підтримки розвитку молочного і м'ясного скотарства;
- ❖ залученню різних видів внутрішніх та зовнішніх інвестицій;
- ❖ модернізація виробничих процесів та запровадження ресурсоощадних технологій;
- ❖ вдосконаленню породного складу тварин;
- ❖ запровадженню інноваційно-інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських тварин;
- ❖ вдосконалення системи ціноутворення на продукцію скотарства;
- ❖ дотриманню світових стандартів якості продукції скотарства за рахунок вдосконалення системи сертифікації та стандартизації.

3.2. Державне регулювання та підтримка розвитку галузі скотарства

Галузь скотарства, на теперішній момент, знаходиться у досить складному становищі, оскільки у державній політиці України досить мало уваги приділяється диспаритету цінових відносин, поточним потребам галузі, а також надійному та безперебійному забезпеченню населення поживною і високоякісною продукцією скотарства. Це відображається у відсутності високопродуктивного генетичного потенціалу тварин та належної виробничо-матеріальної бази, а також відповідальності за ці процеси зі сторони органів місцевого самоврядування та державного управління. Сучасне державне регулювання галузі скотарства має враховувати стан інтеграції України у Європейський Союз та світовий економічний простір, а також будуватися на національних пріоритетах. Це сприятиме перетворенню скотарства на

ефективну та конкурентоспроможну галузь економіки України, що дозволить задовольнити економічні та соціальні інтереси населення [37].

Головними пріоритетами державного регулювання розвитку галузі скотарства буде виступати забезпечення беззбитковості та стимулювання зростання обсягів виробництва продукції скотарства різними суб'єктами господарювання через:

- вдосконалення правових та організаційно-економічних механізмів державного регулювання розвитку ринку продукції скотарства;
- модернізацію виробництва за допомогою інновацій, що спрямовано на скорочення затрат та одержання високоякісної продукції скотарства;
- використання економічних інструментів цінового регулювання ринку продукції скотарства за допомогою товарних та фінансових інтервенцій;
- моніторинг сільськогосподарського ринку та надання підприємствам можливості доступу до фінансових та матеріально-технічних ресурсів;
- вдосконалення системи організації племінної справи у сільськогосподарських підприємствах.

Державне регулювання інтенсивного розвитку галузі скотарства має включати взаємовідносини між державними органами влади, органами місцевого самоврядування та працівниками галузі під час виконання виробничих процесів з метою максимального задоволення потреб населення у продуктах харчування [21].

Основні негативні наслідки здійснення неефективної політики державного регулювання галузі скотарства проявляються у:

- ✓ нестабільному рівні закупівельних цін на продукцію скотарства, що в свою чергу знижує рентабельність виробництва;
- ✓ залежності від низької платоспроможності населення;
- ✓ використанні морально застарілих технологій та засобів виробництва, що зумовлюватиме досить високу енергоємність виробництва одиниці продукції та її собівартість;

- ✓ виробництві переважної більшості продукції скотарства у особистих господарствах населення, що значним чином скорочує використання сучасних технологій;
- ✓ недосконалості механізму державного регулювання імпорту продукції скотарства, яка реалізується за нижчими цінами ніж у вітчизняних товаровиробників, що ставить останніх у нерівні умови та несе потенційну загрозу подальшого припинення виробництва продукції;
- ✓ скорочення обсягів експорту м'ясної та молочної продукції у зв'язку з відмінністю та в деяких випадках неможливістю контролю за якістю продукції зі сторони країн-членів Європейського співтовариства;
- ✓ відсутності вигідної виробникам кредитної політики та недостатньої ефективності фінансово-економічного механізму державної підтримки галузі;
- ✓ слабкому рівні інтеграційних процесів з іноземними країнами, що гальмує використання в Україні ефективних систем організації ведення виробництва;
- ✓ невідповідності системи підготовки та підвищення кваліфікації працівників галузі скотарства потребам її інноваційного розвитку.

Еволюційний розвиток ринкових відносин в Україні вимагає вдосконалення державного регулювання галузі скотарства, що зумовлюється:

- поступовим розвитком національної економіки України;
- тривалими трансформаційними процесами у суспільно-економічному житті країни;
- створенням відповідних умов для повноцінного відродження і масового розвитку скотарства;
- необхідністю розробки ефективної державної політики забезпечення інноваційного розвитку скотарства.

Скотарство, як один з основних напрямів розвитку галузі тваринництва в Україні, на даний час знаходиться у досить скрутному становищі. Цьому сприяють такі чинники як:

- щорічне скорочення обсягів виробництва;
- скорочення чисельності поголів'я великої рогатої худоби;
- відсутність проведення адекватної селекційно-племінної роботи;
- неспроможність на достатньому рівні підприємствам галузі забезпечити себе засобами виробництва.

Держава не приділяє достатньо уваги прогнозуванню та регулюванню виробничих відносин, організації відновлення масштабів виробництва, ефективного використанню генетичного потенціалу тощо. Це в свою чергу призвело до занепаду усієї галузі тваринництва. Реформа галузі обернулась новими проблемами, які сприяли розвитку бюрократії та корупції [8].

Держава, в особі державних органів влади, повинна забезпечити формування відповідного нормативно-правового поля та забезпечення оптимального співвідношення державних та ринкових важелів регулювання розвитку скотарства. Потреба усунення негативних процесів розвитку сільського господарства поставило Міністерство аграрної політики і продовольства України в сукупності із відомствами та органами виконавчої влади перед фактом необхідності розробки заходів із стабілізації розвитку галузі тваринництва. Цьому, зокрема, сприяла розробка чинної нормативно-правової бази, до якої увійшли Закони України «Про молоко та молочні продукти» [29], «Про племінну справу у тваринництві» [30], «Про ветеринарну медицину» [28], «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [31], «Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року» [18] та ряд інших нормативно-правових актів.

Для вирішення проблем розвитку галузі скотарства важливим напрямком розвитку державного регулювання є бюджетна підтримка та формування сприятливих умов для інвестиційно-інноваційного розвитку галузі [9]. Детальніше обґрунтування принципів державного регулювання галузі скотарства на перспективу наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Принципи державного регулювання галузі скотарства на перспективу

Принципи	Обґрунтування
Спрямування державної підтримки на розвиток підприємств	Спрямування коштів на нерухомі основні засоби, що дасть змогу мінімізувати кількість зловживань
Середньо- та довгострокове гарантування державної підтримки	Гарантування державної підтримки на період, що становитиме щонайменше п'ять років, оскільки саме цей період відповідає мінімальним строкам окупності проектів у скотарстві
Рівний доступ до державної підтримки усіх груп і видів виробників сільсько-господарської продукції до інструментів державного регулювання	Запобігання та уникнення ризиків суб'єктивної оцінки та виявлення найбільш ефективних груп підтримки
Полегшення доступу та здешевлення фінансових ресурсів для галузі скотарства як пріоритетний механізм державної підтримки	Впровадження ефективних, конкурентних рішень на рівні проектів окремих господарських виробників
Врахування потреби розвитку сільських територій та регулювання соціальних проблем при запровадженні заходів державної підтримки	Запровадження додаткових стимулюючих та підтримуючих заходів для розвитку аграрних підприємств, що сприятиме зростанню зайнятості сільського населення
Визначення пріоритетів і виокремлення найбільш ефективних заходів підтримки та відповідний розподіл фінансування	Спрощення процедури адміністрування та моніторинг ефективності запровадження програм, що призводить до зниження ризику зловживань у галузі

Відсутність раціонального державного регулювання розвитку галузі скотарства викликає загрозу скорочення або призупинення виробництва продукції тваринництва у сільській місцевості. В свою чергу, не потрібно сподіватися, що без державної підтримки та державного регулювання подальшого розвитку галузі скотарства, тваринництво стане потужним інституційним суб'єктом ринку. Тому, значну увагу слід приділяти не тільки встановленню балансу між інтересами органів державної влади, місцевого самоврядування та суб'єктами господарської діяльності, а й формуванню відповідних умов для здійснення ними господарської діяльності у ринкових умовах господарювання.

Отже, підсумовуючи все викладене раніше, можемо відмітити, що розвитку галузі скотарства в Україні сприятиме формуванню механізму державного регулювання галузі, що буде спрямований на підвищення якості продукції та стимулювання зацікавленості у створенні і запровадженні інноваційних способів виробництва.

3.3. Резерви підвищення ефективності розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Дослідження теоретичних засад підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва дозволяє стверджувати, що питання інтенсифікації в даному контексті актуально як ніколи, оскільки світові ціни на продукцію тваринництва в найближчому майбутньому зростатиме в середньому на 30 %. Дане здорожчання в основному пов'язується із скороченням кормової бази.

Поряд з тим відбувається значне збільшення інвестицій в об'єкти інфраструктури, що пов'язують товаровиробників із ринками продовольства у великих містах. Державна програма розвитку агропродовольчого сектору є основою забезпечення стійкості продовольчої системи і продовольчої безпеки. Зміна рівня та структури виробництва сільськогосподарської продукції та її здорожчання на цьому фоні, може викликати негативні економічні та соціальні наслідки, що може спричинити зміни у структурі собівартості, логістичній системі торгівлі погіршення інвестиційного клімату. На національному рівні це, в свою чергу, провокуватиме постійне зростання цін на аграрну продукцію, зокрема корми, продукти харчування тощо. В свою чергу, відбудеться негативний вплив на економічне та соціальне становище населення, особливо його малозабезпеченої верстви.

Економічний механізм інтенсифікації розвитку галузі скотарства вимагає його розширеного відтворення із врахуванням як глобальних, так і економічних, соціальних, технологічних та інших чинників, що впливатиме на прибутковість та дозволить отримати соціальний ефект. Впровадження

інновацій може відбуватися за умови масштабної інвестиційної підтримки, що в комплексі з використанням державних програм та спрощенням податкового та фінансово-кредитного середовища дозволить отримувати позитивний ефект [39].

Інтенсивним веденням галузі скотарства передбачається якісне та кількісне оновлення основних виробничих фондів, забезпечення нормативної потреби в оборотних засобах та кваліфікованих працівниках. Рівень інтенсивності виступає важливим фактором формування ефективності цілої галузі. Як відомо, він, характеризує обсягом виробництва продукції та рівнем вкладення коштів у галузь в розрахунку на одну голову худоби. За останній час ми бачимо значне скорочення обсягу споживання кормів, технічних засобів та інших ресурсів. Це відбувається як внаслідок наявної недостатньої кількості матеріально-технічних ресурсів, так і суттєвого зростання цін на них.

Технічна модернізація галузі скотарства веде до суттєвого зростання частки амортизації у структурі собівартості продукції. Велика кількість нової техніки на даний момент стає доступною для багатьох фермерів. Проте, її прив'язка до конкретних сервісних послуг, без яких неможливо використовувати як технічні можливості обладнання та техніки, так і генетичний потенціал тварин, виступає додатковою перешкодою для інноваційного розвитку аграрних підприємств. Тому важливим є забезпечення швидкої окупності капіталовкладень за рахунок різкого збільшення продуктивності праці та прибутку. Вирішення даної проблеми досить часто стикається з низьким рівнем сприйняття інновацій, що зумовлено недостатньою кваліфікацією та мотивацією працівників.

В сучасних нестабільних умовах розвитку галузі скотарства, різкого спаду рівня виробництва продукції та виробничого потенціалу, важливим є використання досягнень вітчизняної та світової селекції, що відображає важливіші напрями вдосконалення селекційно-генетичного потенціалу. Саме від нього залежить рівень продуктивності тварин, ефективності використання

кормових ресурсів, освоєності ресурсозберігаючих технологій, необхідних для підвищення рівня інтенсивності та ефективності виробництва [22].

Одним із напрямів інновацій виступають біотехнологічні системи розведення тварин із використанням клітинної та генної інженерії. Вони будуть необхідні для створення нових порід тварин, що будуть стійкі до хвороб та мати вищу продуктивність. Важливого значення для інноваційного розвитку у скотарстві набувають технологічні та науково-технічні групи інновацій, Вони пов'язуються із з індустріалізацією виробництва, модернізацією, механізацією і автоматизацією виробничих процесів та технічним переозброєнням виробництва, запровадженням наукомістких технологій, підвищенням продуктивності праці, що безпосередньо впливатиме на рівень цін та ефективність виробництва.

Перевага продукції тваринництва над рослинницькою продукцією, полягає в тому, що вона є результатом тривалого і багатоступеневого виробничого циклу та є високоліквідним товаром. Поряд з тим продукція тваринництва також є сировиною для переробної промисловості. Невеликі сільськогосподарські виробники не завжди можуть організувати власну переробку продукції, що істотно обмежує можливості її збуту за ринковою ціною. Тому інноваційні переваги у виробництві в достатній мірі можуть реалізовуватися тільки виходячи із системної інтеграції виробництва, переробки та створення торгівельних мереж. Проте, дана інтеграція не завжди проходить у рівних умовах.

Важливим чинником підвищення рівня виробництва м'яса та молока виступає інтенсивне використання нових порід тварин. Високопродуктивне поголів'я великої рогатої худоби ефективніше засвоює корми та сприяє зниженню собівартості одиниці продукції. Продуктивність великої рогатої худоби залежить від як від породи, віку, рівня годівлі, так і умов утримання.

Поряд з тим, ще одним чинником підвищення економічної ефективності скотарства виступає поглиблення концентрації та спеціалізації виробництва продукції. На підприємствах через наявні відмінності у технологіях виробничих

процесів не забезпечується оптимальні розміри ферм, що призводить до низького рівня ефективності виробництва продукції скотарства [19].

Суттєві резерви виробництва полягають у формуванні комплексного підходу, що враховуватиме нюанси механізованих технологій. В даному випадку важливим є забезпечення усіх технологічних прийомів, що спрямовуються на стимулювання природних біологічних процесів. Такий підхід надасть можливість використовувати по-максимуму генетичний потенціал тварин і досягти максимального ефекту за мінімальних фінансових і ресурсних затрат.

Проблематика усесторонньої інтенсифікації аграрного сектора є актуальною і сьогодні. Перехід України до сталого розвитку ставить вимогу до сільського господарства інтегрованого вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Виробникам сільськогосподарської продукції необхідно враховувати конкурентну боротьбу за ринки, обмежені ресурси та можливості інтеграції до європейського співтовариства. Економічне зростання в умовах глобалізації відбувається за рахунок інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання. При цьому як інновації, так і модернізація виробництва продукції скотарства виступає основою інтенсифікації, що забезпечить не тільки кількісні, а й якісні перетворення у галузі, що підвищить продуктивність виробництва [5].

Основу інтенсифікації скотарства є прогресивні технології виробництва продукції, проте у теперішніх умовах вони можуть бути застосовані тільки підприємствами з високим ресурсним потенціалом та наявними додатковими коштами.

Аналіз сильних та слабких сторін інноваційного розвитку скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівської області засвідчує існування значної кількості позитивних чинників, проте їх в деякій мірі нейтралізують фінансова обмеженість, низький рівень державної підтримки галузі та нестабільність економічної і політичної ситуації в країні в цілому (табл. 3.2).

SWOT-аналіз розвитку галузі скотарства**Львівської області на перспективу**

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – сучасні інтенсивні технології виробництва продукції скотарства; – нижча собівартість та вища конкурентоспроможність продукції за рахунок економії на масштабі виробництва; – високопродуктивне стадо великої рогатої худоби; – наявність кваліфікованих спеціалістів; – створення робочих місць у сільській місцевості; – сучасні методи організації виробництва та збуту продукції скотарства. 	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> – частково застаріла матеріально-технічна база; – скупчення тварин сприяє поширенню інфекційних хвороб; – використання великої кількості антибіотиків знижує якість продукції; – відсутність мотивації для виробників продукції скотарства; – диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію; – низький рівень державної підтримки галузі скотарства.
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <ul style="list-style-type: none"> – цінова доступність продукції для населення; – створення потенціалу для нарощування експорту та зменшення залежності від імпорту продукції скотарства; – впровадження систем управління якістю; – задоволення попиту споживачів у продукції скотарства; – впровадження системи виробничих контрактів для співпраці між комплексами та господарствами населення; – запровадження сучасних технологій, у тому числі у ветеринарній медицині; – прискорення відродження скотарства за рахунок залучення приватних інвестицій. 	<p style="text-align: center;">Загрози (перешкоди)</p> <ul style="list-style-type: none"> – зниження платоспроможного попиту населення і як результат скорочення обсягів збуту продукції скотарства; – втрата джерел доходів сільських домогосподарств через неможливість конкурувати з масштабними виробництвами; – соціально-політична нестабільність; – зменшення можливостей місцевих бюджетів для підтримки розвитку соціальної інфраструктури внаслідок того, що великі агробізнесові структури, як правило, не є платниками податків до сільських і місцевих бюджетів.

Головним напрямом розвитку галузі скотарства на перспективу у сільськогосподарських підприємствах Львівської області та підвищення ефективності виробництва продукції скотарства на основі:

- ✓ зміцнення кормової бази та забезпечення збалансованого рівня годівлі тварин;
- ✓ удосконалення племінних і продуктивних якостей поголів'я;
- ✓ використання нових високопродуктивних порід тварин;

- ✓ підвищення рівня використання тварин і продуктивності молодняка на відгодівлі;
- ✓ запровадження комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів та індустріальної технології виробництва;
- ✓ поглиблення спеціалізації і концентрації галузі,
- ✓ вдосконалення організації прогресивних форм та оплати праці працівників галузі тощо.

Отже, адаптація ресурсозберігаючих технологій виробництва скотарства із врахуванням інноваційного розвитку за масової комп'ютеризації та автоматизації виробництва, використання сучасних машин, устаткування, робототехніки та електронних технологій, вдосконалення виробничо-технічного потенціалу тваринницьких комплексів виступає визначальним напрямом підвищення ефективності виробництва галузі скотарства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження економічної ефективності виробництва продукції скотарства в сільськогосподарських підприємствах Львівської області можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Галузь скотарства виступає однією із найбільш важливих складових сільського господарства, а її розвиток визначальний для забезпечення продовольчої незалежності України. Ця галузь займається виробництвом продуктів харчування, що виступають основним джерелом білка тваринного походження та сировиною для переробної промисловості. Ресурсний потенціал скотарства є важливим для національної економіки, оскільки забезпечує продовольчу безпеку країни. Скотарство є системою галузей народногосподарського комплексу, пов'язаних з виробництвом м'ясної та молочної продукції, її переробкою та реалізацією, виробничою та соціальною інфраструктурою, що забезпечують їх обслуговування. Для кожної держави надзвичайно важливим є забезпечення необхідного рівня розвитку сільського господарства та його стабільності, що в свою чергу, проявляється у наявності в Україні достатньої кількості продуктів, що може споживати населення за доступною ціною.. Від рівня розвитку скотарства якраз і залежить стабільне забезпечення населення м'ясними і молочними продуктами.
2. Ефективність характеризується широким поняттям, що використовується в усіх галузях народного господарства, та й у тому числі у скотарстві. Досліджуючи різноманітні теоретичні підходи вітчизняних та іноземних вчених-економістів, які висвітлені у їх наукових працях, ми робимо висновок, що поняття «ефективність» є багатогранною економічною категорією. На неї здійснюють вплив як зовнішні, так і внутрішні чинники на мікро-, та макrorівнях. Економічна ефективність виступає узагальнюючою категорією, яка відображається у високій результативності використання засобів виробництва. Головний критерій ефективності полягає у максимально можливому досягненні корисного ефекту від виробництва

продукції скотарства за умови раціональності використання наявних ресурсів.

3. В теперішніх умов розвитку економіки основною стратегією розвитку аграрних підприємств є формування у АПК Львівської області господарств різних організаційно-правових форм господарювання товарного типу і їх кооперування для подальшого спільного виробництва, переробки, складування продукції, забезпечення засобами виробництва, одержання або надання сервісних послуг, розвитку збутової мережі тощо. У структурі господарств усіх категорій Львівської області у 2021 р., на виробництво продукції тваринництва припадало 28,2 %, у структурі сільськогосподарських підприємств – 24,0 %, а у структурі господарств населення – 32,9 %.
4. Загалом, на обсяги виробництва продукції скотарства впливають такі два чинники, як чисельність поголів'я худоби та її рівень продуктивності. За досліджуваний період поголів'я великої рогатої худоби господарств усіх категорій знизилось на 19,4 %, сільськогосподарських підприємств – на 11,4 %, а господарств населення – на 20,4 %, Також відбулося скорочення поголів'я ВРХ за статеві-віковим складом. Так, поголів'я корів господарств усіх категорій знизилось на 19,5 %, сільськогосподарських підприємств – на 12,3 %, господарств населення – на 20,1%. Поголів'я телиць від 1 до 2 років знизилось відповідно на 19,8 %, 17,4 % та 20,4 %, а телиць старше 2 років на 21,9 %, 27,3 % та 19,0 %. Більш вагомим у 2021 р. було зменшення чисельності поголів'я бугаїв-плідників. Так, у господарствах усіх категорій поголів'я скоротилось на 50,0 %, а у господарствах населення порівняно з 2019 р. його кількість залишалася незмінною. У сільськогосподарських підприємствах за останні два роки бугаїв-плідників взагалі не вирощували. Питома маса корів у структурі поголів'я у господарствах усіх категорій в 2020 р. знизилась на 0,1 пункти, у сільськогосподарських підприємствах на 0,5 пункти. У господарствах населення відбулося незначне зростання питомої маси корів на 0,2 пункти.

5. Сьогоднішні кризові явища в цілому у сільському господарстві негативно вплинули на стан галузі кормовиробництва. Це призводить до того, що в даний час, рівень годівлі тварин значно погіршується. Аналіз рівня витрат кормів, свідчить про те, що у 2021 р. витрати кормів на виробництво 1 ц молока та 1 умовну голову підвищилися на 11,6 % і 3,3 %, а на виробництво 1 ц приросту ВРХ скоротились на 1,1 %.
6. У 2021 р. на противагу до 2019 р. відбулося незначне скорочення виробництва продукції скотарства у Львівській області. Зросли обсяги виробництва м'яса у живій масі у господарствах усіх категорій на 11,8 %, в тому числі великої рогатої худоби скоротились на 13,3 %. Обсяги виробництва м'яса у живій масі у сільськогосподарських підприємствах, в тому числі великої рогатої худоби – на 26,7 % та 24,0 %, Обсяги виробництва м'яса у живій масі у господарствах населення, в тому числі великої рогатої худоби скоротились на 7,2 % і 15,7 %. У господарствах усіх категорій показник виробництва м'яса у забійній масі зріс на 13,3 %, у тому числі яловичини та телятини скоротились на 13,2 %. Обсяги виробництва м'яса у забійній масі у сільськогосподарських підприємствах, в тому числі яловичини та телятини зріс на 27,2 % і 26,7 % відповідно. Обсяги виробництва м'яса у забійній масі у сільськогосподарських підприємствах, в тому числі яловичини та телятини у господарствах населення скоротився на 3,7 % та 1,3 %. У господарствах усіх категорій, сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення показник виробництва молока зменшився на 11,6 %, 1,3 % та 12,2 % відповідно.
7. Проведене дослідження вказує на ріст обсягів виробництва продукції сільського господарства (у постійних цінах 2016 р.) на 16,1 % у 2021 р., в тому числі обсягів виробництва продукції тваринництва – на 3,7 %, Обсяги вирощування сільськогосподарських тварин збільшилися на 11,8 %, а молока скоротилися на 11,5 %.
8. Продукція тваринництва у загальній структурі аграрної продукції, виробленої господарствами Львівської області у 2021 р., склала 28,2 %. На

вирощування сільськогосподарських тварин припадало 17,7 %, а виробництво молока – 7,3 %.

9. Проаналізувавши продуктивність молочного стада ми бачимо, що вона хоч і не значно, але має тенденцію до зростання. Так, за 2021 р. у Львівській області середньорічний надій молока від 1 корови у господарствах усіх категорій, сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення зріс на 8,2 %, 0,7 % та 8,4 %,.
10. Ще одним досить важливим показником, що характеризує продуктивність, виступає показник виходу телят на 100 корів. Він характеризує рівень відтворення стада ВРХ. Аналіз показників свідчить, що змін у виході телят на 100 корів у 2021 р. в порівнянні з 2018 р. не відбулось, і цей показник був на рівні 64 голів.
11. Повільне підвищення обсягів виробництва продукції скотарства, зростання цін на неї, а також низький рівень купівельної спроможності населення призводять до поступового значного зниження рівня споживання м'ясних та молочних продуктів. У 2021 р. відбулося зростання середніх цін реалізації сільськогосподарських тварин (у живій масі) та молока на 12,6 % та 23,3 %, що позитивно сприяло зростанню обсягу його реалізації на 3,7 %. Обсяги реалізації сільськогосподарських тварин (у живій масі) у 2021 р. в порівнянні з 2019 р. зросли на 28,6 %. В цей же час, обсяги реалізації молока хоч і незначно, проте скоротились на 5,9 %.
12. У 2021 р. порівняно з 2019 р. відбулося зростання обсягів виробництва м'яса у забійній масі на 1 особу населення на 14,7 %, а виробництво молока на 1 особу населення скоротилось на 10,5 %. Крім цього, відбулося зростання річних обсягів споживання молока та молочних продуктів на 1 особу населення Львівської області у 2021 р. на 3,2 %. За цей же період відбулося незначне зниження обсягів споживання м'яса та м'ясних продуктів на 1 особу населення на 0,8 %.
13. зростання обсягів надходження молока на переробні підприємства Львівської області протягом 2019-2021 рр. на 25,6 %, в тому числі загальний

обсяг закупленого молока – на 25,5 %. Дані про обсяги закупленого молока від сільськогосподарських підприємств та від господарств населення за 2021 р. у зв'язку із воєнним станом Головним управлінням статистики у Львівській області не обліковувались. На 4,9 % скоротились обсяги надходження сільськогосподарських тварин (у живій масі) на переробні підприємства. Загальний обсяг закуплених сільськогосподарських тварин (у живій масі), закуплених від сільськогосподарських підприємств та від господарств населення скоротився на 23,2 %, 18,5 % та 77,4 %, в тому числі великої рогатої худоби – на 62,5 %.

14. Частка показників виробництва продукції сільського господарства та продукції тваринництва Львівської області відносно загальноукраїнських показників у 2021 р. становила 3,6 % та 5,5 %, жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій – 6,0 %, молока – 4,9 %. Чисельність поголів'я ВРХ, у тому числі корів, до загальноукраїнської чисельності відповідно становило 4,8 % та 4,9 %.
15. Проаналізувавши структуру собівартості виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, можемо відмітити, що на початок 2021 р. найбільшу питому вагу займали прямі матеріальні витрати – 76,7 %. Загальновиробничі витрати займали 11,6 %, прямі витрати на оплату праці – 5,6 %, інші прямі витрати – 6,1 %. В структурі матеріальних витрат найбільша питома вага належала кормам – 63,0 % та витратами на запчастини, ремонтні і будівельні матеріали – 5,2 %.
16. Ріст чистого прибутку на початок 2021 р. відбувся на рівні 17,9 %. У загальній структурі підприємства, що отримали чистий прибуток, займали 82,9 % (1964,7 млн. грн.), а ті, що одержали збиток, склали 17,1 % (476,5 млн. грн.), при загальному фінансовому результаті у розмірі 1503,1 млн. грн. Загальний рівень рентабельності у 2020 р. становив 14,5 %, а рівень рентабельності молока – 8,2 %. На жаль, виробництво ВРХ на м'ясо було збитковим при рівні збитковості на початок 2021 р. (-7,0) %.

17. Для раціонального формування кормової бази надзвичайно важливим є забезпечення не лише загального обсягу кормів, а і їх збалансованості за структурою поживних речовин. Від повноцінності раціону годівлі залежать продуктивність худоби, вихід тваринницької продукції і, як кінцевий показник, ефективність годівлі. Зазначимо, що постійна недогодівля худоби збільшуватиме перевитрату кормів, сприятиме різкому скороченню рівня продуктивності худоби, скороченню виходу молодняка народженню слабкого потомства. Саме тому, кожне аграрне підприємство потребує впровадження раціонального типу кормовиробництва, який визначається природними та економічними умовами підприємства. Раціональний тип кормовиробництва включає в себе використання необхідного для повноцінної годівлі обсягу кормів, придбаних за найнижчими цінами.
18. Галузь скотарства, на теперішній момент, знаходиться у досить складному становищі, оскільки у державній політиці України досить мало уваги приділяється диспаритету цін, поточним потребам галузі, а також надійному та безперебійному забезпеченню населення поживною і високоякісною продукцією скотарства. Це відображається у відсутності високопродуктивного генетичного потенціалу тварин та належної виробничо-матеріальної бази, а також відповідальності за ці процеси зі сторони органів місцевого самоврядування та державного управління. Сучасне державне регулювання галузі скотарства має враховувати стан інтеграції України у Європейський Союз та світовий економічний простір, а також будуватися на національних пріоритетах, що сприятиме перетворенню скотарства на ефективну та конкурентоспроможну галузь.
19. Головним напрямом розвитку галузі скотарства на перспективу у сільськогосподарських підприємствах Львівської області та підвищення ефективності виробництва продукції скотарства на основі:
20. Головні напрями розвитку скотарства на перспективу у сільськогосподарських підприємствах Львівської області включають:

- модернізацію виробництва за допомогою інновацій, що сприятиме скороченню виробничих витрат та виробництву якісної продукції;
- вдосконалення системи організації племінної справи у сільськогосподарських підприємствах;
- вдосконалення організаційно-економічних та правових механізмів державного регулювання ринку продукції скотарства;
- запровадження комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів та індустріальної технології виробництва;
- використання економічних інструментів цінового регулювання за допомогою товарних та фінансових інтервенцій;
- моніторинг сільськогосподарського ринку та надання підприємствам можливості доступу до фінансових та матеріально-технічних ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Азізов С. П. Деякі питання організації та підвищення ефективності тваринництва. *Економіка АПК*. 2011. № 4. С. 12–15.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
3. Березівський З. П., Березівська О. Й. Вдосконалення економічних взаємозв'язків переробних підприємств з виробниками продукції скотарства. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти: матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18-20 березня 2020 р.* Львів: ЛНАУ, 2020. С. 27-29.
4. Березівський З. П., Березівська О. Й. Механізм оцінки інноваційного розвитку у тваринництві. *Ефективність функціонування сільськогосподарських підприємств. Проблематика 2015 р.: інноваційний розвиток підприємств аграрної сфери економіки: матеріали IV міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Львів, 25–28 трав. 2015 р).* Львів: ЛНАУ, 2015. С. 33–35.
5. Березівський З. П., Березівська О. Й. Стан і перспективи економічного розвитку агропромислового комплексу Львівської області. *Аграрна економіка*. 2014. Т. 7. № 1–2. С. 54–59 .
6. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2016. 260 с.
7. Гуменюк М. М. Основні фактори економічної ефективності сільськогосподарських підприємств регіону. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.2/119.pdf> (дата звернення: 14.12.2023).
8. Гурська І. С., Христенко Г. М. Сучасний стан розвитку галузі тваринництва та напрями її державного регулювання. *Економічний простір*. 2016. № 107, С.102–111.

9. Дем'яненко М. Я., Саблук П. Т. Державна політика фінансової підтримки розвитку аграрного сектору АПК: Монографія; за ред. М. Я. Демяненка. К.: ННЦ ІАЕ, 2011. 372 с.
10. Замлинський В. А. Структурні перетворення галузі тваринництва в контексті глобальної продовольчої безпеки. *Економіка АПК*. 2019. № 4. С. 22-28.
11. Заходим М. В. Сучасний стан і тенденції розвитку молочного скотарства в Україні. *Інноваційна економіка*, 2016. № 1-2 (61). С. 53–59.
12. Золотих І. Б. Історія економічних вчень : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 186 с.
13. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків: " Фоліо". 2007. 540 с.
14. Ільчук М. М., Коновал І. А., Кирилюк О. Ф., Гурська І. С. Формування попиту та пропозиції на ринку основних видів тваринницької продукції. К.: ЗАТ «Нічлава», 2012. 363 с.
15. Історія економічних вчень: підручник; за ред. В.М. Тарасевича, Ю.Є. Петруні. К. : «Центр учбової літератури», 2013. 352 с.
16. Коваленко Г. В., Іваненко Т. Я. Впровадження перспективних кормових культур – основа підвищення продуктивності дійного стада. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 773-780.
17. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
18. Концепція державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text> (дата звернення: 03.12.2023).
19. Кучер Л. Ю., Кучер А. В. Шляхи підвищення ефективності виробництва молока на інноваційній основі. *Економіка АПК*, 2013. №3. С.70-75.

20. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України/ Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 205 с.
21. Лаврук О. Державне регулювання розвитку тваринництва. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1 (77). С. 72-76.
22. Надвиничний, С.А. Методологія дослідження економічної ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 25. № 2. С. 115-121.
23. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб.; за ред. А. Є. Конверського. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
24. Пармаклі Д. М., Філіппова С. В., Добрянська Н. А. Історія економічних вчень: Навчальний посібник, Одеса, 2018. 113 с.
25. Пархомець М. К., Уніят Л. М. Доходи галузей тваринництва та шляхи їх збільшення у аграрних підприємствах регіону. *Вісник ТНЕУ. Науковий журнал №1*, 2014. С. 49–62.
26. Пісарюк С. М. Фактори впливу на економічну ефективність операційної діяльності торговельних мереж. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. №3(27), 2014. С. 94-99.
27. Почукалін А. Є. Селекційний процес у м'ясному скотарстві. *Розведення і генетика тварин*. 2010. № 44. С. 161–164.
28. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 р. № 2498-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12#Text> (дата звернення: 12.12.2023).
29. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 р. № 1870-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text> (дата звернення: 12.12.2023).

30. Про племінну справу у тваринництві: Закон України 15.12.1993 р. № 3691-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12> (дата звернення: 10.12.2023).
31. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17> (дата звернення: 02.12.2023).
32. Пуцентейло П. Р. Конкурентоспроможність м'ясного скотарства України: теорія і практика: монограф.; Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка» ТНЕУ, 2011. 420 с.
33. Сільське господарство Львівської області 2020: Статистичний збірник / *Головне управління статистики у Львівській області*. Львів, 2021. 145 с.
34. Статистичний щорічник Львівської області за 2020 рік. *Головне управління статистики у Львівській області*. Львів, 2021. 345 с.
35. Степасюк Л. М., Тітенко З. М. Кормова база, як один із чинників підвищення ефективності виробництва продукції скотарства. *Агросвіт*. 2016. № 21. С. 15–18.
36. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2012. 182 с.
37. Сус Л. В. Стан реалізації фінансової державної підтримки виробництва продукції тваринництва в Україні. *Вісник ЖНАЕУ*. 2014. № 1/2 (43), т. 2. С. 183-193.
38. Фіщук Б. П., Лукашенко О. П., Хмарук О. М. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 4 (70). С. 160-164.
39. Шлапак О. В. Стратегічні напрями розвитку галузі м'ясного скотарства в Україні. *Економіка України*. 2013. № 3. С. 57–65.
40. Юринець В. Є. *Методологія наукових досліджень: навч. посіб.* Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2011. 178 с.